

Synnøve Buen

Seksuelle overgrep mot barn i et maskulint

«karrieresperspektiv»

Terapeuters og fagfolks refleksjoner

Masteroppgave i sosialt arbeid
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap
Oslo 2019

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lang, men svært lærerik prosess. Det er mange som fortjener en takk.

Først og fremst vil jeg takke mine informanter. Uten dere ville ikke denne oppgaven vært til. Takk for deres villighet til fagformidling.

Videre vil jeg rette en stor takk til veileder Marit Haldar for hjelpsomme, konstruktive og inspirerende samtaler. Jeg er svært takknemlig for din tålmodighet og dine faglige innspill.

Tusen takk til pappa, Siri, Ilda og Katinka for korrekturlesing inspirasjon og tilbakemeldinger på oppgaven.

Takk til familie og venner for støtte og oppmuntring.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke Maren og Mathilde for to fine år sammen på OsloMet! Takk for et godt samarbeid med masteroppgava. Takk for konstruktive tilbakemeldinger, motivering, mye latter og gode samtaler. Sammen er vi dynamitt!

Oslo, mai 2019

Sammendrag

I denne masteroppgaven studeres temaet seksuelle overgrep mot barn. Gjennom semistrukturerte intervjuer av seks terapeuter og fagfolk, er formålet med oppgaven å bedre forståelsen av hvorfor noen menn begår seksuelle overgrep mot barn. Ved å analysere informantenes refleksjoner og erfaringer med menn som har begått seksuelle overgrep mot barn, forsøker jeg å svare på følgende problemstilling:

På hvilke måter forstår terapeuter og fagfolk seksuelle overgrep mot barn, og hvordan spiller kjønn en rolle i forståelsen?

Oppgaven hviler på en forståelse av kjønn og maskulinitet som sosialt konstruert, slik Connells maskulinitetsteori presiserer. Med inspirasjon fra Connells maskulinitetstypologi, har jeg i oppgaven analysert frem ulike typer av menn som begår seksuelle overgrep mot barn, slik de kommer til uttrykk gjennom terapeuters og fagfolks perspektiver og refleksjoner. Typologien er fremstilt ulikt i de hva jeg anser å være «overgrepskarrierens» andre fase, og siste fase.

Gjennom et karrieresperspektiv viser jeg hvordan informantene snakker om mennenes handlinger inn i et hendelsesforløp. Fortellingene viser sammenheng mellom mennenes barndom, overgrepshandlingen og mennene i behandling. Dette kan la seg forklares av eksempelvis revictimiseringsperspektivet. Dannelsen av en «overgriperidentitet» med inspirasjon fra Goffman og Becker, viser hvordan det kan se ut til at stigmaet som påføres mennene og deres eventuelle aksept av stigmaet, kan føre dem lenger inn i en «overgrepskarriere». Funnene i analysen viser til terapeuters og fagfolks beskrivelser av mennene, sammenlignet med en idealtypisk forståelse av hva «hegemonisk maskulinitet» innebærer. Informantenes refleksjoner over mennenes valg og handlinger tilføyer mennene både mer maskuline, men også mindre maskuline trekk.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iii
1 Innledende ord	3
1.1 <i>Prosjektets formål og problemstilling</i>	3
1.2 <i>Å definere seksuelle overgrep mot barn</i>	5
1.3 <i>Et mangfold av overgripere</i>	6
1.4 <i>Oppgavens struktur</i>	7
2 Litteraturgjennomgang	9
3 Metode	11
3.1 <i>Bakgrunn og motivasjon for valgt tema</i>	11
3.2 <i>Samarbeid</i>	11
3.3 <i>Valg av kvalitativ metode</i>	12
3.4 <i>Informanter</i>	13
3.4.1 <i>Rekruttering av informanter når tabu og stigma er eksepsjonelt</i>	13
3.4.2 <i>Nye informanter</i>	13
3.4.3 <i>Om informantene</i>	14
3.5 <i>Om intervjuene</i>	15
3.5.1 <i>Ulike roller i intervjusituasjonen</i>	16
3.5.2 <i>Rammer for intervjuene</i>	17
3.5.3 <i>Transkribering</i>	18
3.6 <i>Refleksivitet og kjønn i intervjusituasjonen</i>	18
3.7 <i>Forskningsetikk</i>	18
4 Teoretisk utgangspunkt	20
4.1 <i>Maskuliniteter</i>	20
4.1.1 <i>Kjønn som en sosial konstruksjon</i>	20
4.1.2 <i>Maskuliniteter i flertall</i>	21
4.1.3 <i>Å gjøre kjønn</i>	22
4.1.4 <i>«Ekte maskulinitet»</i>	23
4.1.5 <i>Hegemonisk maskulinitet og hierarkisk rangering</i>	23
4.1.6 <i>Kritikk av Connells maskulinitetsforståelse</i>	24
5 Analytiske grep	26
5.1 <i>Tematisk analyse</i>	26
5.2 <i>Typologianalyse</i>	27
5.3 <i>Seksuelle overgrep mot barn i et karrierperspektiv</i>	27
5.4 <i>Analysens oppbygging</i>	29

6	Hvordan snakker informantene om mennenes barndom?	30
6.1	<i>Offer for seksuelle overgrep som barn</i>	31
6.2	<i>Mobbing</i>	34
6.3	<i>Omsorgssvikt</i>	35
6.4	<i>Mangel på kjærlighet og korreksjon av avvikende atferd.....</i>	37
6.5	<i>Oppsummering.....</i>	38
7	Idealtyper av mannlige overgripere i «overgrepskarrierens» andre fase	39
7.1	<i>Den infantile mannen</i>	39
7.2	<i>Den passive og beskjedne mannen.....</i>	43
7.3	<i>Den manipulative mannen</i>	48
7.4	<i>Den vanlige mannen.....</i>	55
7.5	<i>Den fødte overgriperen</i>	59
7.6	<i>Oppsummering.....</i>	63
8	Idealtyper av overgripere i behandling i «overgrepskarrierens» siste fase.....	64
8.1	<i>Den rasjonaliserende mannen.....</i>	64
8.2	<i>Den erkjennende mannen</i>	67
8.3	<i>Oppsummering.....</i>	69
9	Sammenfatning og avsluttende ord	70
10	Litteraturliste	73

1 Innledende ord

Det overordnede temaet for denne oppgaven er seksuelle overgrep mot barn. Mediebildet er til stadighet preget av nyhetssaker om barn utsatt for seksuelle overgrep. I 1992/1993 ble en ansatt i en barnehage i den lille bygden Bjugn i Sør-Trøndelag anmeldt for utukt mot flere barn. Senere ble seks andre menn og kvinner siktet for seksuelle overgrep mot 21 barn under 14 år. Spørsmål om hvordan så mange kunne ha vært involvert over lengre tid (Store norske leksikon, 2017) ble reist. 15 år senere ble en lignende sak avdekket: Alvdalsaken. Denne gangen hadde barn og nabobarn, gjennom store deler av oppveksten, blitt utsatt for overgrep fra mor, stefedre, samt foresattes venner. Alvdalsaken fikk mye oppmerksomhet i media, og det har i etterkant blitt rettet stor kritikk mot blant annet barnevernets manglende inngripen (Torset, 2014). Internett har, som en av baksidene til vår tids enorme teknologiutvikling, åpnet for en ny plattform for seksuelle overgrep mot barn. Den største avdekkingen av seksuell fremstilling av barn og unge over internett i norsk historie ble gjort i 2015, i det som blir kalt for «dark-room-operasjonen». 20. mai 2017 var 84 personer siktet og over 300 barn involvert (Otterlei, Engen, Akerbæk & Løset, 2016) (Teigstad, 2017). Disse nyhetssakene er kun en brøkdel av saker som har dekket seksuelle overgrep mot barn.

Temaet for denne masteroppgaven er fullt av paradokser. Eksempelvis er det på den ene siden taushet blant mange av ofrene for seksuelle overgrep, og blant dem som opplever en seksuell tiltrekning mot barn. På den andre siden uttrykkes det sterke reaksjoner, særlig i mediebildet, om hvor monstrøse og grusomme mennesker som begår seksuelle overgrep mot barn er. Handlinger som blir begått mot barn, mot barns vilje og på bekostning av barnet, vekker sterke følelser hos de fleste. Følelser av avsky, sinne og hat mot mennesker som kan begå slike grusomme handlinger, er noe mange har kjent på. Sosionomen Siri Søftestad problematiserer særlig medias, politikeres og privatpersoners måte å snakke om menn som forgriper seg på barn.

Ved å beskrive dem som "monstre", "gamle griser" eller i andre foraktelige termer, kan vi bidra til en forskyvning av vår oppmerksomhet. Vi ser etter de uvanlige, de unormale, de som skiller seg ut. På den måten bidrar vår forakt til å usynliggjøre dem som faktisk begår overgrep mot barn. (Søftestad, 2018, s. 47)

1.1 Prosjektets formål og problemstilling

Prosjektets formål er å øke forståelsen av hvorfor noen begår seksuelle overgrep mot barn. Som fremtidig arbeidstaker i feltet av sosialt arbeid har jeg som mål å arbeide «for sosial

endring, problemløsning i forhold mellom mennesker for å forbedre deres velferd» (Berg, Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015, s. 21). For å kunne gjennomføre dette er jeg avhengig av teoretisk fagkunnskap basert på praktisk erfaring og tidligere forskning (Berg et al., 2015). I en fremtidig jobb som sosialarbeider, og i livet som sådan, kan jeg komme i kontakt med mennesker som har blitt utsatt for seksuelle overgrep. Det kan også tenkes at jeg kan møte mennesker som har begått seksuelle overgrep mot barn, være seg en kollega, en nabo, foreldre til mine venners barn, eller til og med mine egne venner og familie. Denne tanken skremmer meg, men gir meg samtidig stor tro på at formålet med denne oppgaven; å øke forståelsen av hvorfor voksne begår seksuelle overgrep mot barn, kan være av betydning. Før jeg presenterer oppgavens problemstilling, vil jeg fremheve at mitt utgangspunkt på dette området selvsagt er at seksuelle overgrep mot barn bør være ulovlig. Til tross for at jeg *ikke* har valgt å fokusere på barn som ofre for seksuelle overgrep, vil jeg likevel fremheve og anerkjenne dem som en svært sårbar gruppe.

Min masteroppgave tar utgangspunkt i følgende problemstilling:

På hvilke måter forstår terapeuter og fagfolk seksuelle overgrep mot barn, og hvordan spiller kjønn en rolle i forståelsen?

Problemstillingen retter seg mot terapeuter og fagfolk som jobber med voksne som begår seksuelle overgrep mot barn. Gjennom deres fagformidling om temaet seksuelle overgrep mot barn, samt deres refleksjoner om hvem disse menneskene som begår overgrepene er, håper jeg at leseren sitter igjen med større innsikt om emnet enn før oppgaven ble lest. For å konkretisere problemstillingen har jeg formulert følgende forskningsspørsmål:

- Hvordan snakker informantene om mennenes selvoppfattelse?
- Hva kjennetegner menn som begår seksuelle overgrep mot barn?
- Hvilke motiver ligger til grunn i overgrepsatferden?
- Hvilke hendelser i overgriperens liv har påvirket menn til å begå seksuelle overgrep mot barn?

For å best kunne forebygge fremtidige seksuelle overgrep mot barn, fremstår det fordelaktig at kunnskapen først og fremst må etableres om den gruppen som er høyest representert av overgripere, nemlig menn (Søftestad, 2018). For å belyse terapeutenes og fagfolkens forståelser har jeg valgt å anvende et maskulinitetsperspektiv i oppgaven.

Maskulinitetsperspektivet ble ikke eksplisitt fremlagt av informantene i intervjuene, men ble

derimot analysert frem ved hjelp av informantens refleksjoner av kjønnsrolle i mennenes «overgrepskarriere». Begrepet «overgrepskarriere» er et analytisk begrep jeg har benyttet meg av da jeg opplevde at informantene snakket frem et hendelsesforløp i overgriperens liv (utdypende forklaring i kapittel 4 og 5).

1.2 Å definere seksuelle overgrep mot barn

Det finnes ingen enhetlig forståelse av hva et seksuelt overgrep er eller hvorfor noen begår dem (Hermstad, 2006; Søftestad, 2018). Som et resultat av blant annet medias økte fokus på overgrepssaker, samt medias beskrivelser av overgripere som «stranger-danger», oppstår det ifølge Cowburn og Dominelli (2001) en moralsk panikk. Denne moralske panikken som en sosial konstruksjon kan potensielt bidra til å skape en distanse til den virkelige forståelsen av hva et seksuelt overgrep innebærer (Cowburn & Dominelli, 2001; Ketchinsky, 1997b; Mossige, 1997). For å øke forståelsen av hvorfor noen menn begår seksuelle overgrep mot barn, med mål om å forebygge fremtidige overgrep, er det avgjørende å ikke kun legge til grunn den umiddelbare oppfatningen vi får, da den som oftest er følelsesbasert (Cowburn & Dominelli, 2001).

Knut Hermstad (2006) definerer i sin doktorgradsavhandling seksuelle overgrep som «et sammensatt fenomen av fysiske, psykiske og strukturelle elementer, karakterisert ved grenseoverskridende og integritetskrenkende handlinger som i form og intensjon er seksuelt orientert» (s. 42). Det er derfor hensiktsmessig å danne underkategorier av definisjonen for å understreke at de ikke finnes én form for seksuelle overgrep. Forståelsen og definisjonen av et seksuelt overgrep avhenger av flere ting, ifølge Hermstad (2006). Eksempelvis er det forskjell mellom overfallsvoldtekt og bekjentskapsvoldtekt, der relasjonen mellom offer og gjerningsmann vil påvirke definisjonen. Definisjonen og forståelsen vil også bli påvirket fra et faglig og ideologisk ståsted (Hermstad, 2006). Grunnet masteroppgavens problemstilling skiller jeg mellom seksuelle overgrep mot voksne og seksuelle overgrep mot barn.

I boken *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn* (2018), trekker Søftestad frem en rekke fellestrekk ved sosialpsykologiske definisjoner av seksuelle overgrep mot barn. Felles for disse er at de på ulike måter beskriver «at seksuelle overgrep skjer ut fra overgriperens behov, på bekostning av barnets behov» (s. 23).

Skillet mellom seksuelle overgrep mot barn og voksne finnes ikke bare i faglitteraturen, men også i straffeloven (2005). Med utgangspunkt i straffelovens bestemmelser skilles det mellom seksuelle overgrep mot barn og seksuelle overgrep mot voksne (Straffeloven, 2005). Den juridiske og strafferettslig forståelsen av seksuelle overgrep mot barn blir presentert i Straffeloven, kapittel 26 om seksuallovbrudd (Straffeloven, 2005). Der skilles det blant annet mellom seksuell omgang med barn under og over 14 år. I henhold til Strl. §302 er det straffbart å ha seksuell omgang med barn under 16 år, som er den seksuelle lavalderen i Norge. Ved seksuell omgang med barn under 14 år blir den seksuelle handlingen ifølge Strl. §199, automatisk kategorisert som voldtekt. Dette for å understreke alvorlighetsgraden. Det fremgår av straffeloven (2005) at dommens straffelengde vil variere avhengig av blant annet skadevirkningene og antall ganger overgrepet har funnet sted. Loven skiller også mellom relasjonen mellom barn og voksen. Avhengig av om den voksne er i slekt med, har myndighet over, eller er en fremmed av barnet, vil dette også kunne påvirke strafferammen (Straffeloven, 2005).

1.3 Et mangfold av overgripere

I likhet med annen kriminalitet er det også i kategorien av seksuelle overgrep mot barn svært vanskelig å tallfeste omfanget hvor mange som begår denne typen kriminalitet (Andersson, 2002). Hva gjelder den kunnskapen vi har om omfanget, baserer den seg først og fremst på kriminalstatistikk ført av politiet. Dette gir oss kun et bilde av antall saker anmeldt, henlagt, og antall dommer (Hermstad, 2006). Det eksisterer med andre ord store mørketall også i kriminalstatistikken over seksuelle overgrep mot barn (Søftestad, 2018). I tillegg kan selvrapporteringsundersøkelser og offerundersøkelser være med på å nyansere bildet over hvor mange som blir utsatt for overgrep (Hermstad, 2006; Mossige & Stefansen, 2016).

Hovedtyngden av kunnskapen vi har om overgripere i dag, tar utgangspunkt i overgriperne som er dømt og soner en dom. Det er disse som er mest tilgjengelig når forskning skal gjennomføres. Ofte er det en antagelse om at overgriperen er en mann, voksen og en ukjent. Disse antagelsene skal jeg komme tilbake til i analysekapittelet, men jeg kan imidlertid allerede her røpe at disse påstandene ikke helt stemmer. De fleste seksuelle overgrep mot barn skjer der barna har en form for relasjon til den voksne (Ingnes & Kleive, 2011). Det vil si at den overgriperen ofte er en forelder, nabo, trener, familievenn og lignende, fremfor en fremmed mann.

Nyere forskning viser at det ikke bare er voksne som forgriper seg på barn. Det er en økende grad av barn og ungdom som begår seksuelle overgrep mot andre barn (Ingues & Kleive, 2011). Barn som begår seksuelle overgrep er ifølge omfangsundersøkelser ansvarlig for mellom 20-50 % av seksuelle overgrep mot barn (Søftestad, 2018).

Ved en nærmere titt på statistikken som omhandler kvinner som begår seksuelle overgrep mot barn, er det rimelig å anta at denne gir et falskt bilde av virkeligheten (Ingues & Kleive, 2011). Mindre enn fem prosent av seksuelle overgrep mot barn er utført av kvinner (Bufdir, 2017). Eili Knudsen Ingnes og Helle Kleive (2011) antar at en av årsakene til underrapportering av kvinnelige overgripere, grunner i kvinners tette og naturlige omsorgsposisjon i forholdet til barnet. Søftestad (2018) slutter seg også til denne forklaringen, og legger til at en annen årsak «kan være at det er et betydelig kulturelt tabu om å «se» og fortelle om kvinners, spesielt mødres, seksuelle misbruk av barn» (s. 30). Dette gjør at det kan være mer utfordrende å oppdage overgrep begått av kvinnelige overgripere (Ingues & Kleive, 2011).

Til tross for store mørketall kan vi likevel, med høy sikkerhet, fastslå at flertallet av dem som begår seksuelle overgrep mot barn, er menn. Langfeldt (2013) anslår at nærmere 95% av seksuelle overgrep mot barn blir begått av menn (s. 81). Ifølge en rapport fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) er andelen enda høyere der ofrene er jenter. De anslår at mellom 98-100% av voksne som forgriper seg på jenter, er menn (Bufdir, 2017). For å avgrense oppgaven, har jeg som tidligere nevnt, valgt å studere den formen som er mest utbredt; seksuelle overgrep mot barn begått av *menn*. Slik vil jeg også kunne studere fenomenet i et majoritetsperspektiv og et maskulinitetsperspektiv. I oppgaven vil jeg inkludere nettovergrep mot barn i forståelsen av «seksuelle overgrep mot barn». Forståelsen vil heller ikke skille mellom incestuøse overgrep og overgrep begått av voksne utenfor familien.

1.4 Oppgavens struktur

Min masteroppgave er delt inn i åtte hovedkapitler. I kapittel 2 redegjør jeg kort for tidligere litteratur på feltet som jeg anser å være svært relevant for oppgaven min.

I kapittel 3 går jeg inn på metodiske betraktninger. Kapittelet inneholder redegjørelse for valg av tema for oppgaven, og samarbeidet med medstudenter. En presentasjon av informantene er plassert i dette kapittelet. Kapittelet vil utdypende gjennomgå refleksjoner jeg gjorde i forkant, underveis og i etterkant av intervjusituasjonen. I kapittelet drøfter jeg også om betydningen og relevansen av god forskningsetikk i oppgaven.

I Kapittel 4 presenteres mitt teoretiske rammeverk for analysen. R.W. Connells maskulinitetsperspektiv blir presentert, samt kritikk som er rettet mot hennes perspektiver.

Kapittelet 5 er en forlengelse av mine metodiske valg i forbindelse med oppgavens analyse. Jeg beskriver masteroppgavens analytiske prosess, og kapittelet inneholder redegjørelse av hvorfor jeg har valgt de analytiske perspektivene tematisk analyse, typologianalyse og et karriereperspektiv.

Kapittel 6, 7 og 8 er masteroppgavens analysekapitler. De tre kapitlene er inndelt etter hva jeg anser å være «overgrepskarrierens» tre faser; barndom og oppvekst, tiden hvor mennene tar i bruk ulike teknikker og strategier for å muliggjøre selve overgrepet, og den siste fasen bestående av tiden informantene reflekterer over mennene i behandling. I kapittel 6 snakker jeg frem terapeutenes og fagfolkenes perspektiver av «overgrepskarrierens» første fase. Her fokuserer jeg på hvordan barndom kan være en forklarende årsak til at overgrepene har funnet sted. I Kapittel 7 analyserer jeg frem «overgrepskarrierens» andre fase, hvor informantene snakker mennene inn i ulike idealtyper av overgripere. Derav analyserer jeg funnene mine inn i maskulinitetstypologier som i et karriereperspektiv kan forstås som ulike måter å muliggjøre et overgrep. Siste analysekapittel, kapittel 8, er en analyse av «overgrepskarrierens» siste fase. Her analyserer jeg, i lys av terapeutenes og fagfolkenes refleksjoner, hvordan mennene blir snakket frem som to ulike maskulinitetstyper. Disse kommer til uttrykk i informantenes møte med mennene i behandling.

Kapittel 9 er oppgavens avsluttende kapittel. Her oppsummerer jeg masteroppgavens hovedfunn, ser de i lys av tidligere forskning, samt plassere oppgavens funn i en sosialfaglig kontekst.

2 Litteraturgjennomgang

Tidligere forskning om seksuell vold og seksuelle overgrep mot barn har gitt meg stor inspirasjon i arbeidet med denne masteroppgaven. Gjennomgående i oppgaven har jeg først og fremst anvendt forskning om seksuelle overgrep mot barn, gjort i Norge. I følgende kapittel skal jeg kronologisk, ut fra når de er publisert, kort presentere noen av forskningsbidragene jeg i oppgaven har anvendt.

Boken *Men who rape* ble skrevet av Nicholas Groth og Jean Birnbaum i 1979. Groth og Birnbaum har samlet inn datamaterialet gjennom evaluering og behandling av 500 overgripere. I boken analyserer de frem hvilke psykologiske og emosjonelle faktorer som er avgjørende for at en person utfører seksuell vold som en reaksjon på situasjoner og livskriser. Boken har klinisk perspektiv, hvor de forstår voldtekt som en reaksjon på en psykologisk krise. Et av kapitlene i boken drøfter spesifikt menn som har begått seksuelle overgrep mot barn. I kapittelet forsøker de å avkrefte eksisterende myter om menn som begår disse overgrepene. I boken *Handbook of clinical intervention in child sexual abuse* (1982) beskriver Groth (1982) sin typologi av seksuelle overgripere mot barn. Idealtypene «regressed offender» og «fixated offender» skiller mellom overgriperens psykologiske motiv.

Marianne Brantsæter publiserte i 2001 en doktorgradsavhandling med tittelen *Møter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn*. Hennes forskning er basert på dybdeintervju med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn. Brantsæter presiserer i sin oppgave at hun vektlegger typer av fortellerposisjoner – og strukturer, og *ikke* typer av overgripere eller typer av menn eller mannlighet. I avhandlingen kritiserer Brantsæter overgrepsforskningen for å ha utelatt et kjønnsperspektiv i overgrepsforståelsen. Hun forsøker derfor å beskrive mennenes overgrepsfortellinger som et komplisert samspill mellom kjønn, seksualitet og makt.

Knut Hermstads doktorgradsavhandling *Forbrytelser og selvforståelse - Et bidrag til forståelsen av en gruppe menn dømt til fengsel for seksuelle overgrep, i lys av terapi, etikk, og strafferett*, publisert i 2006 er i likhet med Brantsæters avhandling basert på intervjuer med menn som har begått seksuelle overgrep mot barn. Hovedtyngden av materialet i Hermstads avhandling er fra terapien han har gjennomført med mennene. Slik vil avhandlingsarbeidet plassere seg med vesentlige tyngdepunkter innenfor de terapeutiske og etiske fagområdene, med forgreninger til det juridiske fagfelt.

I boken *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn* (2018) forsøker Søftestad å presentere en kunnskapsoversikt av temaet seksuelle overgrep mot barn. Boken skiller seg fra de andre bøkene jeg nevner i litteraturgjennomgangen, da boken ikke tar utgangspunkt i mennenes egne refleksjoner og erfaringer. Innholdet i boken består av Søftestads egen forskning fra blant annet masteroppgave og PhD, annen forskningslitteratur og Søftestads egne erfaringer fra det tverretatlige miljøet med arbeid med seksuelle overgrep og vold mot barn i Agder. Boken er blant annet ment å være en fagbok for studenter som utdannes til å jobbe med mennesker, og jeg bruker boken for å underbygge eller motsi egne funn.

3 Metode

I følgende kapittel skal jeg redegjøre for metodiske valg og utfordringer jeg har møtt på i prosessen med å skrive denne oppgaven. Først skal jeg legge frem hvorfor jeg har valgt å skrive en masteroppgave omhandlende seksuelle overgrep mot barn. Videre skal jeg presentere samarbeidet mellom to medstudenter og meg selv, og hvilken rolle samarbeidet har fått i masterprosjektet. Deretter skal jeg presentere informantene, samt drøfte de ulike beslutningene jeg tok i rekrutteringsprosessen av informantene. Videre drøfter jeg min rolle og posisjon under intervjuene, samt i prosjektet generelt, før jeg avslutningsvis vil redegjøre for ulike forskningsetiske hensyn jeg har tatt.

3.1 Bakgrunn og motivasjon for valgt tema

Arbeidet med denne masteroppgaven startet høsten 2017. Som masterstudent i sosialt arbeid har jeg lenge vært opptatt av hvordan møtet mellom den norske velferdsstat og mennesker med avvikende atferd er. Tanken om å skrive en masteroppgave om temaet pedofili og menn som begår seksuelle overgrep mot barn, fikk fotfeste da jeg høsten 2017 leste bøkene skrevet om ofrene i den kjente Alvdalsaken (Torset, 2014). Bøkene fortalte ofrenes historier om hvordan det var å vokse opp i et hjem hvor seksuelt overgrep var en del av hverdagen (Harsem, 2012, 2015, 2017). Spørsmål som «hvordan kan en mor eller far utføre disse handlingene på egne barn?» og «hvorfor ble ikke dette oppdaget på et tidligere stadium?» fikk meg til å fatte interesse for emnet. Samme høst ble pedofili som tema diskutert i NRKs dokumentarserie «Innafor» (NRK, 2017). Serien hadde blant annet fokus på menn som begår seksuelle overgrep mot barn, og menn som kjenner på en seksuell tiltrekning til barn. Serien ga meg økt interesse for, og motivasjon til å forsøke å forstå hva pedofili er, samt hvorfor seksuelle overgrep mot barn finner sted.

3.2 Samarbeid

Sammen med to medstudenter som også hadde stor interesse for temaet pedofili og seksuelle overgrep mot barn, ønsket jeg å få til et masterprosjekt hvor samarbeid stod sentralt. Samarbeidet har resultert i tre masteroppgaver med tre ulike problemstillinger. På denne måten har vi belyst fenomenet fra ulike perspektiver. Maren Finckenhagen skriver en begrephistorisk analyse av begrepet «seksuelle overgrep mot barn», analysert i lovens forarbeider. Gjennom et tett samarbeid, på tross av ulike vinklinger til temaet, ønsket vi å få utbytte av hverandre underveis i prosessen. Vi har delt ideer, og relevant litteratur og gitt

tilbakemeldinger på hverandres utkast. Mathilde Fuglesang Stokke og jeg har sammen gjennomført en kvalitativ undersøkelse med intervjuer. Datamaterialet vi samlet inn har vi analysert hver for oss, med ulike perspektiver. Mathilde Fuglesang Stokke har analysert datamaterialet i et maktperspektiv, mens jeg har tatt utgangspunkt i maskulinitetsperspektiv i min analyse. Når jeg videre i oppgaven sier *vi*, er det min medstudent, Mathilde Fuglesang Stokke og jeg det refereres til.

3.3 Valg av kvalitativ metode

Det er flere årsaker til at jeg valgte kvalitativ metode i min oppgave. Først og fremst ønsket jeg å komme så tett som mulig på fenomenet «seksuelle overgrep mot barn», for å kunne øke forståelsen av hvorfor noen begår seksuelle overgrep mot barn, slik masteroppgavens formål var. Terapeuter og fagfolk er blant dem som har tette kontakt med menn som begår seksuelle overgrep mot barn. Gjennom intervjuer der deres erfaringer og refleksjoner rundt mennene kommer frem, kunne jeg studere fenomenets komplekse karakter.

Bruk av intervju som kvalitativ metode gir mulighet til å stille varierte og utfyllende spørsmål om et smalere felt. I dette tilfelle seksuelle overgrep mot barn. Funnene i datamaterialet gir meg en grundig forklaring av et spesifikt fenomen, basert på hvordan informanten opplever, forstår og reflekterer (Thagaard, 2009). Å anvende kvalitativ metode gir dessuten rom for å endre deler av forskningsspørsmålene mine underveis i analysen (Bryman, 2012). Dette vil sikre større grad av sammenheng mellom datamaterialet, teorier og analysen.

Metodevalget innebærer at jeg i liten grad kan si noe om den «typiske overgriperen». Funnene mine baseres på terapeuters erfaringer og refleksjoner, noe som kun representerer et fåtall av den totale gruppen som jobber med menn som har begått seksuelle overgrep mot barn. Gjennom intervjuene får jeg kunnskap basert på terapeutenes og fagfolkenes profesjon, og deres erfaringsbasert kunnskap. For å sikre at mine funn har mest mulig verdi for videre forskning er det hensiktsmessig at jeg legger til grunn en detaljert beskrivelse av hvordan jeg har kommet frem til mine resultater (Thagaard, 2009).

3.4 Informanter

3.4.1 Rekruttering av informanter når tabu og stigma er eksepsjonelt

I utgangspunktet ønsket vi å intervju mennesker som har en seksuell tiltrekning til barn, og mennesker som er dømt for seksuelle overgrep mot barn. Ved å intervju disse gruppene var målet å fremstille fenomenet «pedofili» gjennom menneskers selvopplevde erfaringer med fenomenet. Rekrutteringsprosessen viste seg å være både utfordrende og tidkrevende. Sistnevnte gjorde seg særlig gjeldende i forbindelse med søknaden til Norsk Senter for Forskningsdata (NSD). Sommeren 2018 startet vi prosessen med å søke til NSD for godkjenning av forskningsprosjektet. Ettersom vårt forskningsprosjekt blant annet skulle inneholde forskning i fengsel, stilte NSD krav til tillatelse fra kriminalomsorgen om forskning i fengsel. I påvente av tilbakemelding fra både kriminalomsorgen og NSD kontaktet vi flere ulike instanser som vi håpet kunne hjelpe oss med rekruttering av informanter. Flere fengsler og behandlingsinstitusjoner stilte seg positive til vår henvendelse, og skulle videreformidle vår forespørsel til sin brukergruppe. Til tross for at ansatte i fengslene og behandlingsinstitusjonene var positive til vårt forskningsprosjekt, fikk vi få positive tilbakemeldinger på forespørselene om rekruttering. Flere av dem vi var i kontakt med begrunnet avslaget fra brukergruppen med mangel på ressurser, samt bekymringene de potensielle informantene hadde rundt anonymitet. Da vi i august fikk avslag fra kriminalomsorgen om å forske i fengsel, innså vi at tiden var inne for å tenke ut alternative løsninger hva angikk informanter.

3.4.2 Nye informanter

Vi har fra starten av vært klar over at temaet vi har valgt og informantene vi ønsket å rekruttere ville by på utfordringer. Derfor hadde vi hele veien en alternativ løsning dersom det ikke lot seg gjennomføre å intervju innsatte dømt for seksuelle overgrep mot barn og mennesker som har en seksuell preferanse for prepubertale barn. Etter avslaget fra kriminalomsorgen ble det klart for oss at vi måtte skrinlegge vårt opprinnelige ønske hva angikk informanter.

Ettersom et av målene med denne masteroppgaven er å øke forståelsen om hvorfor noen begår seksuelle overgrep mot barn, falt valget på å intervju mennesker som arbeider eller har arbeidet med mennesker som har begått seksuelle overgrep mot barn. På denne måten kunne vi fremdeles fokusere på overgriperen, med mål om å øke kunnskap om både hvem som begår

seksuelle overgrep mot barn, og hvorfor. Søknaden til NSD måtte derfor endres, ettersom informantgruppen også var endret. Grunnet en mindre sårbar informantgruppe, ble forskningsprosjektet raskt godkjent etter endringen. Gjennom forstudien hadde vi allerede vært i kontakt med flere personer som vi anså som relevante informanter for masterprosjektet, og intervjuene ble avtalt gjennom telefonsamtaler og mailkorrespondanse.

Som en del av det Halvorsen (2008) kaller en forstudie, brukte vi mye tid på å komme i kontakt med personer som har skrevet om og arbeidet med mennesker som har opplevd en seksuell preferanse for barn eller som er dømt for seksuelle overgrep mot barn. Vi tok først kontakt via mail og telefon, og avtalte senere et uforpliktende møte med flere av dem. Gjennom skriftlige og muntlige samtaler fikk vi mange gode tips til andre personer vi kunne kontakte. Denne prosessen kalles ofte for snøballmetoden (Taylor, Bogdan & DeVault, 2016). Flere av dem vi var i kontakt med tidlig i prosessen takket også ja til å være informanter.

3.4.3 Om informantene

Det var i alt seks informanter som takket ja til å la seg intervju. Ytterligere en informant var positiv til å stille til intervju da vi tok kontakt i oktober, men har ikke svart på mail siden. Det viktigste utvalgsriteriet var at de har arbeidet eller arbeider tett med menn som har begått seksuelle overgrep mot barn. Et annet fellestrekk ved informantene er at de også arbeider med mennesker med annen problematikk, som for eksempel andre typer voldsproblemer.

Den første informanten vi intervjuet jobber som terapeut ved et behandlingsted i Norge. Hun er sexolog, og har mange års erfaring fra gruppeterapi og en-til-en terapi. I behandling har hun menn som er dømt for overgrep mot barn, og menn som kjenner en seksuell tiltrekning mot barn. Jeg vil i oppgaven omtale henne som sexolog for å skille henne fra andre informanter som jobber som terapeut. Den andre informanten er en mannlig terapeut som har lang erfaring med mennene gjennom terapi og rådgivning. De fleste mennene hadde han møtt gjennom behandlingen som tilbys i fengsel. Den tredje informanten er psykologspesialist. Han har variert erfaring, både med fra arbeid som rettspsykiatrisk sakkyndig og behandler. Den fjerde informanten vi intervjuet, hadde kjennskap til menn som har begått seksuelle overgrep gjennom sitt yrke som journalist. Hans erfaring er først og fremst knyttet til nettovergrep. Som miljøterapeut i fengsel, har den femte informanten kontakt med menn som er dømt for seksuelle overgrep mot barn. Hennes arbeid består først og fremst av gruppeterapi. I tillegg hadde hun også erfaring som ansatt ved støttesenter for incestofre. Den sjette og siste

informanten jobber som psykiater ved et distriktpsikiatrisk senter (DPS) i Norge. Her har hun ukentlig menn som er dømt til seksuelle overgrep mot barn i behandling.

En av fordelene med å intervju fagfolk fremfor overgriperne selv, er først og fremst informantenes profesjonelle tilnærming til temaet. De fleste av informantene har mange års erfaring med temaet seksuelle overgrep mot barn, både fra ofrene og overgriperen side. Det kan derfor tenkes at informasjonen vi har fått fra disse informantene har gitt større tilgang til feltet ettersom de har samlet opp erfaring og kunnskap over flere år, sammenlignet med informasjonen jeg hadde fått fra overgriperne selv. Informantene har blitt rekruttert fra ulike fagfelt og behandlingssteder for å hindre at de alle brukte samme terapeutiske tilnærming i møte med overgriperne. Det er viktig å påpeke at andre utvalgsmetoder og valg av informanter sannsynligvis ville ha ført til andre svar og refleksjoner, som i sin tur ville ha påvirket oppgavens funn og analyse (Bryman, 2012).

Av de seks informantene var tre kvinner og tre menn. Å sammenligne informantenes refleksjoner sett i lys av deres kjønn ville vært interessant, særlig med tanke på maskulinitetsperspektivet. Underveis i analysen kom jeg imidlertid frem til at dette ikke var av stor betydning. Svarene så ut til å variere først og fremst på grunnlag av informantenes fagbakgrunn, og ettersom alle informantene er fagpersoner antok jeg at informantenes tanker og refleksjoner først og fremst var et resultat av mange års profesjonserfaring med mennene.

3.5 Om intervjuene

Vi foretok semistrukturerte intervjuer med våre seks informanter. Semistrukturert intervju innebærer at vi som forskere på forhånd har utviklet en intervjuguide som inneholder planlagte temaer og rammer for intervjuet, samtidig som intervjuet i stor grad er preget av informasjonen som informantene gir oss (Bryman, 2012; Magnusson & Marecek, 2015; Taylor et al., 2016). For at samtalen i størst mulig grad skulle være preget av informantenes fortellinger og refleksjoner, stilte vi så åpne spørsmål som mulig (Taylor et al., 2016). Dette gjorde vi blant annet ved å starte hvert spørsmål med «hva, hvorfor, hvordan, fortell om». Der vi følte behov for mer informasjon stilte vi oppfølgingsspørsmål, eller spurte om informantene kunne fortelle mer, eller gi flere eksempler. På denne måten følte vi at vi fikk kommet tett på informantens refleksjoner om seksuelle overgrep mot barn og overgriperne.

Intervjuene ble gjennomført i desember 2018. Hvert av intervjuene hadde en varighet på omtrent en time. Intervjuene fant sted, med unntak to, på informantens arbeidsplass. Dette var et tilbud vi kom med, slik at vi ikke skulle bruke mer av tiden deres enn nødvendig. Grunnet krav til sikkerhetsklarering ønsket informanten som jobber i fengselet og møtes utenfor arbeidsplassen. To av intervjuene gjennomførte vi i et grupperom på OsloMet.

3.5.1 Ulike roller i intervjusituasjonen

Intervjuoppsettet bestod av to intervjupersoner og en informant. Grunnet vårt tette samarbeid så vi det nyttig at begge var til stede under intervjuene. For å skille mellom rollene presenterte vi innledningsvis i intervjuet hvem som var intervjuer 1 (hovedintervjueren), og hvem som var intervjuer 2. Intervjuer 1 var min medstudent, og hun hadde hovedansvaret for å føre samtalen og stille de fleste spørsmålene. Som intervjuer 2 var jeg plassert litt på sidelinjen, og hadde ansvar for å stille oppfølgingsspørsmål, passe på at alt var i orden med lydopptakeren, samt å sikre at intervjuer 1 ikke glemte noen spørsmål underveis. I tillegg hadde jeg muligheten til å observere samtalene.

I forkant av intervjuene hadde vi nøye diskutert og reflektert over fordeler og ulemper ved å være to som intervjuet. Først og fremst mente vi at det kunne være en fordel ettersom to intervjuere kunne føre til mer utfyllende intervjuer - to hoder tenker som oftest bedre enn ett. En ulempe var at intervjusituasjonen ville være preget av en skjev maktbalanse mellom intervjuere og intervjuobjekt, ettersom vi var to. Vi kom derimot frem til at de fleste av informantene var erfarne, noen med forskningserfaring, og at det derfor kunne tenkes at de var relativt kjent med intervjusituasjonen. Dette fikk vi raskt bekreftet av de første informantene vi intervjuet, da vi spurte dem.

Før intervjuet startet, signerte informantene en samtykkeerklæring, og vi opplyste dem om deres rett til å trekke seg når som helst (NESH, 2016). Videre fortalte vi kort, med henvisning til informasjonsskrivet de hadde mottatt i forkant av intervjuet, hva formålet med masterprosjektene er (Se kapittel 1.1). Her presenterte vi også våres to ulike vinklinger. I forkant av intervjuene var vi usikre på hvorvidt vi skulle unnlate å fortelle informantene om de ulike vinklingene, men vi kom frem til at vi ønsket å presentere dem. En av ulempene å tillegge informantene slik informasjon, var risikoen for at de skulle henge seg opp i disse perspektivene, å fortelle oss det de trodde vi ønsket å høre. Det er selvfølgelig umulig for oss å vite nøyaktig hvor mye dette påvirket informantene underveis i intervjuet, men i refleksjon

oss i mellom, samt med vår første informant konkluderte vi at det ikke så ut til å ha en stor betydning for informasjonen vi fikk. En annen ulempe var faren for at de skulle snakke mer om det ene perspektivet enn det andre. I etterkant av de to første intervjuene fikk vi imidlertid ikke inntrykk av at dette var tilfellet, og valgte derfor å inkludere perspektivene i alle intervjuenes introduksjon. Et av argumentene for å inkludere informantene i våre tanker om hvilke perspektiver vi skulle anvende i vår analysedel, var blant annet for at vi kunne gi en mer utdypende forklaring av prosjektet. I tillegg var vi på forhånd godt kjent med mye av arbeidet som noen av informantene hadde gjort i sin karriere, og tenkte at deres bevissthet om perspektivene kunne bidra til mer utdypende refleksjoner.

3.5.2 Rammer for intervjuene

I forkant av intervjuene brukte vi mye tid på å diskutere hvilke begreper som skulle brukes både i informasjonsskrivet og underveis i intervjuene. I møte med informantene, som har ulike yrkestittel, er det naturlig at ulike begreper blir brukt for å beskrive gruppen de arbeider med. Eksempelvis kan begrepene «klient», «pasient», «bruker» og «innsatt» inneholde ulike betydninger. I starten av hvert intervju åpnet vi derfor med å stille dem spørsmål om hvilke begrep de selv bruker for målgruppen vi ønsker å tilegne oss mer informasjon om. Innledningsvis spurte vi også informantene om hvilke tanker de hadde rundt begrepene «pedofili» og «pedoseksualitet» (og eventuelt andre begreper), slik at vi tidlig i intervjuet fikk avklart hva vi som intervjuere skulle omtale målgruppen som. Gjentakende blant våre informanter var bruken av «menn dømt for seksuelle overgrep mot barn», ofte kun «overgrepdomte» under intervjuet.

For å hindre at informantene skulle svare på spørsmål med erfaring de hadde fra andre brukergrupper, gjorde vi informantene oppmerksom på, både i starten og underveis i intervjuet, at vi ønsket at de skulle svare på spørsmålene med utgangspunkt i erfaringen de hadde fra arbeidet med *menn* som er dømt for seksuelle overgrep mot barn. En av informantene hadde blant annet erfaring med barn som forgriper seg seksuelt på andre barn, men grunnet oppgavens begrensning avgrenset vi informasjonen vi mottok til å omhandle vår målgruppe.

3.5.3 Transkribering

Alle seks intervjuene ble tatt opp på lydopptaker etter samtykke fra informantene. Selv om vi var to som intervjuet, ønsket vi å ta opp intervjuene slik at vi fanget mer enn hva vår hukommelse ville ha gjort (Taylor et al., 2016). Ved å kunne lytte til intervjuene i etterkant hører vi ikke bare hva informantene har å si, men også *hvordan* de sier det (Bryman, 2012). I tillegg noterte jeg stikkord underveis i intervjuet, for å hindre at ting som jeg kom på da intervjuer 1 eller informantene snakket, ikke ble glemt. Tre av intervjuene er transkribert av intervjuer 1 og de tre andre av meg. Ettersom vi transkriberte halvparten hver, var det svært viktig at vi transkriberte alt veldig nøye. Der vi ikke klarte å høre og/eller forstå hva informanten sa, skrev vi dette i transkriberingen, samt hvor i opptaket, slik at vi kunne finne tilbake til dette om nødvendig (Bryman, 2012). På denne måten fikk vi sikret at alt ble tatt med, uavhengig av hvem av oss som transkriberte, ettersom datamaterialet skal analyseres på ulike måter.

3.6 Refleksivitet og kjønn i intervjusituasjonen

Som forsker må jeg være klar over hvilken innvirkning jeg har på forskningen, både hva gjelder utarbeidelsen av forskningsspørsmål og problemsstilling, metodiske valg, intervjusituasjon og analysen jeg foretar. Det er dette refleksivitet handler om (Silverman, 2011). Å fremstå upartisk og fri for egne holdninger, er helt umulig (Bryman, 2012). Som forsker vil jeg alltid være påvirket av et verdigrunnlag, erfaringer og kunnskap. Kjønn kan også være en faktor som påvirker forskningen, både hva gjelder forskerens og informantens kjønn i intervjusituasjonen, og forskerens kjønn som påvirkning for analysen av funnene (Bryman, 2012). Lorentzen (2006) peker imidlertid på viktigheten om at «forskerens kjønn må her holdes atskilt fra forskningens objekt, selv om vi vet at forskerens kjønn *kan ha* innflytelse på hvilket perspektiv som anlegges og hvilke konklusjoner man trekker i forskningen» (s. 121). Det er rimelig å anta at analysen av funnene ville variert dersom det var en mann, og ikke meg som kvinne, som foretok analysene. Når det er sagt, kommer man ikke utenom hverken kjønn, eller egne holdninger i forskning. Refleksivitet omhandler min bevissthet rundt dette.

3.7 Forskningsetikk

Jeg fulgte forskningsetiske retningslinjer slik de kommer til uttrykk i retningslinjene publisert av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH)

(NESH, 2016). Disse retningslinjene ga meg råd og veiledet meg i mitt forskningsprosjekt, slik at jeg fikk «utvikle forskningsetisk skjønn og refleksjon, avklare etiske dilemmaer og fremme god vitenskapelig praksis» (NESH, 2016, s. 5).

I forkant av intervjuet mottok informantene et informasjonsskriv som presiserte forskningens formål, informantenes rettigheter, muligheter til å trekke seg fra prosjektet, hvordan vi hadde tenkt å anvende funnene i materialet, samt informasjon om at materialet ville bli slettet ved forskningsprosjektets slutt. Det fremgår av punkt åtte at denne informasjonen vil gi informanten mulighet til å gi et informert samtykke som kreves før forskningen igangsettes (NESH, 2016). Før vi startet med intervjuet, signerte alle informantene skjema for samtykkeerklæring.

Krav om konfidensialitet understrekes i retningslinjene som et viktig punkt (NESH, 2016). Informantene ble opplyst om dette i informasjonsskrivet de fikk tilsendt i forkant av intervjuet. Konfidensialitet innebærer blant annet at alle opplysninger som kan identifisere våre informanter blir utelatt. Der jeg i masteroppgaven har brukt sitater fra informantene og navn eller steder fremkommer, har disse blitt erstattet med pseudonymer, for å hindre identifisering. Ved å anonymisere terapeutene og fagfolkene, kan det tenkes at informantene snakker på en «friere» måte.

Det fremgår av punkt 11 at alt identifiserbart materialet skal lagres forsvarlig (NESH, 2016). Derfor oppbevarte vi lydopptakene, transkriberingen og informasjonen vi hadde om informantene adskilt og innelåst i skap. Ved masterprosjektets slutt vil alt av informasjon og lydopptak bli destruert.

Hva gjelder informasjon om tredjepart, som i dette forskningsprosjektet omhandler mennene som har begått seksuelle overgrep mot barn, er det viktig at kravet om konfidensialitet er gjeldende for dem også (NESH, 2016). Informantene snakket om mennene på en måte som gjorde det umulig for oss å identifisere dem.

4 Teoretisk utgangspunkt

4.1 Maskuliniteter

I følgende kapittel skal jeg i lys av min problemstilling redegjøre for det teoretiske rammeverket masteroppgavens analysedel skal bygge på. Den sosialkonstruktivistiske forståelsen vil ligge til grunn for forståelsen av blant annet kjønn og seksuelle handlinger. Videre vil perspektiver som «å gjøre kjønn», idealtypiske trekk av maskulinitet, og perspektiver om maskulinitet i flertall bli presentert.

4.1.1 Kjønn som en sosial konstruksjon

Når vi hører ordet kjønn tenker de fleste av oss kanskje på biologisk kjønn. Forskjellen mellom gutter og jenter, kvinner og menn. I løpet av samfunnsvitenskapelig utvikling er kjønn blitt forstått som mye mer enn den biologiske definisjonen. Hvilke betydninger biologisk kjønn «får i menneskelig samhandling og samfunnsliv» er en del av kjernen i den sosialkonstruktivistiske forståelsen av kjønn (Solbrække & Aarseth, 2006).

Sosialkonstruktivismen vokste frem på slutten av 1900-tallet, og rettet fokus mot en dialektisk forståelse mellom individ og samfunn (Berger & Luckmann, 2000/1966). Denne forståelsen oppfatter menneskets virkelighet som en samfunnsskapt virkelighet. Sosiale fenomener, som for eksempel kjønn eller seksuelle overgrep mot barn, kan forstås forskjellig i ulike kontekster, samfunn og kulturer (Berger & Luckmann, 2000/1966).

Kjønnsrolleteorien, med stor inspirasjon fra strukturfunksjonalismen, vektla hvordan «samfunnet består av ulike posisjoner, og til hver posisjon er det knyttet normer eller forventninger som angir hvordan personen i denne posisjonen eller funksjonen skal handle» (Solbrække & Aarseth, 2006, s. 65). Dette gjenspeiles også i kjønnsrolleteorien som er opptatt av å studere hvordan kjønns spesifikk atferd er uttrykk for normer og forventninger knyttet til det biologiske kjønn. Kjønnsrolleteorien har blant annet blitt kritisert for å ikke lykkes med å forklare hva som skapte de ulike forventningene og normene (Solbrække & Aarseth, 2006). Videre ble det også rettet kritikk mot manglende forklaring på hvorfor noen brøt med rollenes normer og forventninger, samt manglende fokus på variasjon kvinner og menn imellom (Solbrække & Aarseth, 2006).

På 1970-tallet utviklet det seg et nytt forskningsfelt innenfor den samfunnsvitenskapelige kjønnsforskningen (se for eksempel (Bye, 2010; Carrigan, Connell & Lee, 1985; Solbrække &

Aarseth, 2006)). På samme måte som feministisk forskningstradisjon, fikk også forskning om menn og mannlighet rotfeste. Forskingen var opptatt av å forske på mannen i et kjønnsperspektiv, slik man gjorde med kvinner, samt forske på variasjonen mellom menn (Lorentzen, 2006). I Norge var det særlig Øystein Holter og Jørgen Lorentzen som sto i spissen for forskningen, med stor inspirasjon fra amerikanske og britiske forskere som for eksempel Kimmel, Connell, Hearn (se for eksempel (Carrigan et al., 1985; Connell, 2005; Hearn & Morgan, 2015; Holter, 1999; Kimmel, Hearn, Connell & Holter, 2005; Lorentzen, 2006)). Forskingen brakte med seg nye begreper og forståelser om hvem mannen er, samt hva mannlighet i dagens samfunn er og skal være.

4.1.2 Maskuliniteter i flertall

Som et resultat av blant annet kritikken som ble rettet mot kjønnsrolleteorien, ble nye perspektiver etablert på 1970- og 80-tallet (Lorentzen, 2006). Forsking om maskulinitet for å forklare variasjon og relasjon menn imellom, ble på 1980-tallet gjenstand for kritisk forskning (Lorentzen, 2006). Spesielt banebrytende var artikkelen av Tim Carrigan, Bob Connell (nå kjent som Raewyn Connell) og John Lee, publisert i 1985. Til forskjell fra tidligere forskning hvor maskulinitet ofte ble definert som et uforanderlig karaktertrekk, først og fremst basert på utseende og kropp, var Carrigan et al. (1985) opptatt av å forstå maskulinitet som en relasjonell praksis. Med andre ord må man forstå maskulinitet i relasjon til andre maskuliniteter. Maskulinitet blir dermed ikke forstått som en uforanderlig og avgrenset kategori, men maskuliniteter i flertall må forstås som noe dynamisk som blir skapt i sosial interaksjon (Carrigan et al., 1985). Artikkelen presenterte videre begrepet «hegemonisk maskulinitet». Tanken bak begrepet var å vise hvordan maskulinitetene er hierarkisk rangert, avhengig av relasjonen seg imellom. Begrepet ble videreført av Connell (2005).

Connell regnes å være en av de mest innflytelsesrike forskerne på maskulinitetsfeltet. Den australske sosiologen er mest kjent for sin videreføring av begrepet «hegemonisk maskulinitet», og har brukt mesteparten av sin karriere på forståelsen av maskuliniteter som sosialt konstruert (Connell, 2005). Før jeg går inn på Connells maskulinitetstypologi, samt hennes bruk av «hegemonisk maskulinitet», skal jeg kort presentere fire forståelser av maskulinitet som Connell (2005) vektlegger i sitt rammeverk. Noen av forståelsene bryter hun med, mens andre bygger hun videre på. Disse forståelse blir presentert i Connells bok *Masculinities* som først ble publisert i 1995, senere i 2005. Den første definisjonen omtaler hun som essensialistisk forståelse. Denne forståelsen tar utgangspunkt i spesifikke

personlighetstrekk for å forklare essensen i forståelsen av maskulinitet. Forståelsen innebærer at maskulinitet blir forstått som noe statisk og uforanderlig, og Connell (2005) hevder at denne forståelsen ikke er tilstrekkelig nok. Videre presenterer hun en positivistisk definisjon av maskulinitet. Denne definisjonen søker å finne ut hva menn faktisk *er*. Forståelsen er faktabasert, og Connell (2005) kritiserer forståelsen for å være generaliserende, basert på den biologiske tokjønnsforståelsen. Videre presenterer Connell den normative definisjonen av maskulinitet. Ut ifra denne forståelsen blir menn og maskulinitet definert ut ifra hva menn *bør* være. Connell (2005) på sin side mener at denne definisjonen kun bør betraktes som et ideal, og ikke som fasit av hva mannlighet skal være. Den fjerde forståelsen av maskulinitet som Connell (2005) problematiserer er den semiotiske definisjonen av maskulinitet. Denne definisjonen legger til grunn prinsippet om forskjell og motsetning, og forstår maskulinitet som ikke-feminitet. Connell hevder at denne forståelsen utelater prosessene og forholdene innad og mellom kjønnene. «Rather than attempting to define masculinity as an object (a natural character type, a behavioral average, a norm), we need to focus on the processes and relationships through which men and women conduct gendered lives» (Connell, 2005, s. 71).

4.1.3 Å gjøre kjønn

Forskningen om menn og maskulinitet tok i utgangspunktet avstand fra kjønnsrolleteorien som hadde eksistert i samfunnsvitenskapen en stund. Likevel ble flere av prinsippene fra kjønnsrolleteorien videreført i nyere forskning. Perspektivet om «å gjøre kjønn» tar, i likhet med kjønnsrolleteorien, utgangspunkt i tanken om at «individet handler ut fra forventinger og normer» (Solbrække & Aarseth, 2006, s. 67). Kjønnsrolleteorien hevdet imidlertid at disse forventningene og normene kun ble internalisert gjennom sosialiseringen – som en enveisprosess hvor struktur påvirker individene. Den nye forskningstradisjonen med fokus på maskulinitet vektla derimot et gjensidig forhold mellom normene og individene som handler. Perspektivet «å gjøre kjønn» tok utgangspunkt i at normene både former og blir formet av individer gjennom samhandling (Solbrække & Aarseth, 2006).

Perspektivet «å gjøre kjønn» kommer også tydelig til uttrykk i Connells forståelse av maskuliniteter som en relasjonell praksis: «Connell definerer maskulinitet som praksisformer knyttet til "ways of doing gender"» (Pedersen, 2005, s. 33). Maskulinitet må dermed forstås innenfor den samfunnsmessige konteksten den opptrer i. Slik sett vil perspektivet være preget av forståelsen av at maskulinitet er noe som gjøres gjennom handlinger, og ikke noe som er definert og bestemt (Bye, 2010). Maskulinitet kan med andre ord tolkes som en analytisk

kjønnskategori uavhengig av kjønn. Kvinner kan handle maskulint, i likhet med at menn kan handle feminint. I kapittel 5 skal jeg redegjøre og utdype hvordan jeg ønsker å bruke maskulinitetsperspektivet som analytisk redskap i arbeidet med mitt datamateriale.

4.1.4 «Ekte maskulinitet»

Til tross for store endringer de siste tiårene hva angår likestilling mellom kvinner og menn, både i arbeidslivet og i hjemmet, eksisterer det fremdeles visse oppfatninger og forventninger knyttet spesifikt til hvert av de to kjønnene, kvinne og mann (Bratterud, Emilsen & Lillemyr, 2006). Når man i det hverdagslige, både i media og i mellommenneskelige relasjoner snakker om maskulinitet, er det ofte en (taus) enighet og en felles forståelse av hva maskulinitetsbegrepet innebærer. Hva som regnes å være «ekte maskulinitet» tar ofte utgangspunkt i menns kropp (se for eksempel (Bratterud et al., 2006; Connell, 2005; Coston & Kimmel, 2012; Aars, 2011)). Slik vil den essensialistiske forståelsen komme til uttrykk (Connell, 2005). Egenskaper som dominans, tøffhet, råskap, og handlekraft blir ofte nevnt i beskrivelser av hva «ekte maskulinitet» forutsetter. Det er også vanlig å snakke om maskulinitet til forskjell fra, eller motsetning til feminitet; for eksempel at mannen er tøffere enn kvinnen. Beskrivelsen sier lite om mannens egenskaper, annet enn hans tøffhet i forhold til kvinnens. Slik sett vil forklaringen også ha en semiotisk tilnærming (Connell, 2005).

Bærebjelken i beskrivelsen av en idealtypisk mann er ofte tilknyttet mannens seksualitet. Brantsæter (2001) utdypet seksualitetens betydning, og peker på hvordan «den mannlige seksualiteten oppfattes ofte som springende ut av et basalt biologisk behov, eller som en drift som blir ustyrlig når den først er vekket» (s. 298). I lys av Connells (2005) fire forståelser av maskulinitet, presentert ovenfor, kan den mannlige seksualiteten med andre ord «betraktes som en sosial konstruksjon av en forestilling om en essens» (Brantsæter, 2001, s. 298). I analysen skal jeg analysere og drøfte hvordan informantene snakker mennene opp mot, eller bort fra, beskrivelsen om en «ekte maskulinitet» eller «hegemonisk maskulinitet», slik Connell (2005) ville definert det.

4.1.5 Hegemonisk maskulinitet og hierarkisk rangering

For å forklare hva som menes med at maskulinitet må forstås som en relasjonell og dynamisk praksis, utviklet Connell (2005) typer av maskuliniteter. Disse bidrar til å forstå hvordan rase, klasse, kultur og kjønn også spiller inn på maskulinitetsforståelsen. Karaktertypologien

kommer til uttrykk gjennom Connells (2005) analytiske rammeverk av maskulinitet. I dette rammeverket, som jeg tar utgangspunkt i, presenteres også begrepet om «hegemonisk maskulinitet».

Gruppen med menn som har den ledende posisjonen i et sosialt system blir omtalt som «hegemonisk maskuline» (Connell, 2005). Det hegemoniske maskulinitetsidealet blir oftest karakterisert gjennom kroppslige idealtypiske trekk, slik beskrevet i kapittelet ovenfor om den «ekte maskuliniteten». I tillegg blir idealet karakterisert som en hvit, vestlig og heteroseksuell mann, med egenskaper som aggressivitet og voldelighet (Langeland, 2008). Få menn har ifølge Connell (2005) mulighet til å oppnå denne posisjonen. Til tross for at det kun er et fåtall av menn som er bærere av den «hegemonisk maskuliniteten», om noen, er kategorien svært normativ (Connell & Messerschmidt, 2005). I kontrast til den «hegemonisk maskuline» dominansposisjon, har vi den gruppen av menn som er såkalt «underordnet». Homoseksuelle menn blir oftest omtalt som den underordnede maskulinitetstypen (Connell, 2005). Den gruppen av menn som i et sosialt system ikke skiller seg spesielt ut, men som lever etter en normativ og akseptert maskulinitetstype, kalles «medvirkende». De fleste menn befinner seg i denne medvirkende maskulinitetsposisjonen. Denne gruppen har likevel ingen mulighet til å bli den «hegemonisk maskuliniteten», men drar imidlertid fordeler av den etablerte ideologiske legitimeringen av kvinners underordning (Connell & Messerschmidt, 2005). Den fjerde maskulinitetstypen som blir presentert er de «marginaliserte». Connell (2005) bruker her fargede menn i spesifikke tidsperioder som eksempel.

4.1.6 Kritikk av Connells maskulinitetsforståelse

Connells teori har blitt, og blir fremdeles i stor grad sitert i forskning og arbeid om kjønn og maskuliniteter. Hennes teorier og kategorier av maskuliniteter har likevel blitt kritisert, noe jeg anser som fruktbart å fremlegge. Kritikken har blant annet vært rettet mot hennes maskulinitetstypologi, som kan oppleves å ha et ferdigbestemt preg (Connell & Messerschmidt, 2005; Lorentzen, 2006). Jørgen Lorentzen (2006) peker blant annet på denne kritikken, og frykter at idealtypene kan føre til at forskeren forsøker å tilpasse sitt datamateriale på Connells maskulinitetstyper (Lorentzen, 2006). Dette vil kunne føre til at forskeren overser viktige trekk i datamaterialet, og dermed vil Connells teori virke mot sin hensikt.

En annen kritikk rettes mot Connells bruk av hegemonibegrepet (Langeland, 2008). I teorien blir det fremstilt en «hegemonisk maskulinitet», som en slags mannlig essens. Kritikken går ut på at det vil være utfordrende å definere én «hegemonisk maskulinitet», da det ikke finnes en enighet om hva den innebærer i et gitt samfunn.

Ut fra en slik kritikk er det derfor viktig hele tiden å gjøre det klart at maskulinitet er et analytisk begrep for å få en bedre forståelse av kjønnede praksiser og kjønnede systemer, spesielt for å kunne gripe menns posisjon innenfor disse. (Lorentzen, 2006, s. 128)

Med inspirasjon fra Connells maskulinitetstypologi skal jeg i oppgaven analysere frem idealtyper av mennene, slik de blir presentert av informantene. Connells fokus på relasjonen mellom de ulike maskulinitetstypene, særlig relasjonen mellom den «hegemoniske maskuliniteten» og de typene som befinner seg lavere i hierarkiet, vil være et viktig analytisk redskap i masteroppgavens analysekapittel.

5 Analytiske grep

I etterkant av intervjuene startet prosessen med å finne mønstre i datamaterialet. I følgende kapittel skal jeg beskrive stegene jeg tok i mitt arbeid med å analysere intervjumaterialet vi hadde samlet inn. Først vil jeg kort beskrive hvordan jeg ved hjelp av tematisk analyse startet arbeidet med å kode materialet mitt. Som et resultat av gjentatte kodeprosesser, ble ulike temaer konstruert. Etterhvert som sorteringsprosessen ble tydeligere, oppdaget jeg hvordan informantene snakket om ulike «typer av menn» som begår seksuelle overgrep mot barn. Dette danner grunnlaget for anvendelsen av en typologisk analyseprosess. Som en del av den analytiske prosessen oppdaget jeg også hvordan informantene snakket mennene inn i et hendelsesforløp. Derav ble et karriereperspektiv fruktbart å anvende.

5.1 Tematisk analyse

Kort tid etter intervjuene var gjennomført og ferdig transkribert, gikk jeg i gang med den analytiske prosessen. Ettersom jeg ganske tidlig i prosessen hadde bestemt meg for teoretisk rammeverk for oppgaven, et maskulinitetsperspektiv, fant jeg det relevant å anvende en deduktiv, teoretisk tilnærming av tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006).

Første steg i analyseprosessen var å bli kjent med datamaterialet. Dette gjorde jeg ved å lese gjennom intervjuene gjentatte ganger (Silverman, 2011). I disse gjennomlesingene noterte jeg hvilke temaer som ved første øyekast så ut til å være av viktig betydning i materialet. Ved hjelp av kodeprogrammet Nvivo, gikk jeg videre til neste steg i prosessen; å kode datamaterialet. Jeg kodet materialet inn i ulike temaer som jeg syntes var interessante og passende for masteroppgavens overordnede tema, og teoriene jeg hadde valgt. Jeg brukte også programmet til å søke på enkelte ord som jeg mente var av interesse, på den måten fikk jeg en oversikt over hyppigheten av ordet, samt i hvilken sammenheng de ulike begrepene ble brukt. Ved første koding identifiserte jeg 37 ulike koder. Ved neste steg sammenkoblede jeg koder til relevante temaer, og flere av kodene ble droppet ettersom de ikke hadde relevans for problemsstillingen. På dette stadiet hadde jeg to kodesett, hvor det ene tok utgangspunkt i ulike temaer knyttet til menn, og det andre sorterte materialet i et slags hendelsesforløp. Begge kodesettene besto av underkategorier. Eksempler på koder var «stusselig, taper, tilbaketrukket» som jeg koblet sammen til temaet «den passive og beskjedne mannen». Temaer som pekte seg ut har blitt omdannet til analytiske kategorier. Underveis i analyseprosessen har jeg til stadighet vendt tilbake til datamaterialet for å fortsette kodingen.

Slik har litteratur som jeg har lest underveis i prosessen hatt innvirkning på hvordan jeg har kodet materialet (Braun & Clarke, 2006).

5.2 Typologianalyse

Etterhvert som ulike temaer kom frem av den tematiske analysen, dukket det også opp antydninger til idealtyper av mennene. Mønstrene av likheter og ulikheter er med på å danne idealtyper (Ayres & Knafl, 2008). Basert på de tematiske funnene konstruerte jeg idealtyper av mennene, slik de blir snakket frem av terapeutene og fagfolkene. I konstruksjonen av idealtypene har jeg hentet inspirasjon fra Connells (2005) maskulinitetstypologi. Idealtypene ble utviklet underveis i analyseprosessen, vekselvis med den tematiske analysen. Slik har jeg anvendt en kombinasjon av tematisk analyse og typologianalyse. Det er viktig å presisere at idealtypene skaper et forenklet bilde av virkeligheten, likevel kan typologiene bidra som analytisk verktøy (Ayres & Knafl, 2008). I utviklingen av typologiene har jeg tatt hensyn til de ulike fasene som mennene snakkes inn i, slik jeg skal presentere i neste underkapittel.

5.3 Seksuelle overgrep mot barn i et karrieresperspektiv

Underveis i prosessen med å kode datamaterialet, kom det tydelig frem et tidsperspektiv på mennenes liv i terapeutenes og fagfolkenes forståelse av hvorfor seksuelle overgrep mot barn finner sted. I ulik grad presenterte alle informantene perspektiver og historier fra mennenes barndom og ungdomstid. Videre fortalte de om mennenes situasjoner rett før overgrepet fant sted, og om tiden etter overgrepet. Tiden i behandling var et sentralt tema i intervjuene med flere av informantene. Umiddelbart kan det være rimelig å anta at intervjuguiden førte informantene inn på tanken om å danne et slags hendelsesforløp i mennenes liv. Dette var imidlertid ikke tilfelle i alle intervjuene. Vi opplevde at flere av informantene på eget initiativ, reflekterte over mennenes situasjon i et tidsperspektiv og hendelsesforløp. Ved å ta utgangspunkt i de ulike stadiene av hendelsesforløpet, slik jeg har analysert frem av informantene refleksjoner, fant jeg det analytisk interessant å anvende et karrieresperspektiv på datamaterialet.

I lys av samfunnsvitenskapelige tilnærminger til begrepet karriere, legger jeg til grunn en vid forståelse av begrepet (se for eksempel (Aneshensel, 2013; Becker, 1953; Blokland & Lussier, 2015; Cuzzocrea & Lyon, 2011; Goffman, 1961; Grue, 2016; Scheff, 1963)).

Karrieresperspektivet i samfunnsvitenskapelig litteratur har særlig blitt brukt i kontekst av

sykdom, kriminalitet og rusmisbruk (se for eksempel (Aneshensel, 2013; Becker, 1953; Blokland & Lussier, 2015; Goffman, 1961; Scheff, 1963)).

Tradisjonelt blir begrepet «karriere» forstått i en yrkeskontekst, der man vektlegger hvordan målrettet arbeid kan gi en vellykket karriere. Bruken av karriere i denne konteksten legger ikke antydninger til at mennene jobber og tjener penger på å forgripe seg på barn (Blokland & Lussier, 2015). Derimot blir begrepet karriere anvendt som et rammeverk for å forstå hvordan de ulike stadiene i menneskes liv som informantene forteller om, «henger sammen», og danner det jeg har valgt å kalle en «overgrepskarriere». «Overgrepskarrieren» beskriver ikke én enkelt karriere, men er et analytisk begrep som beskriver informantenes beskrivelser og refleksjoner av ulike måter mennene utvikler en «overgriperidentitet».

En av de første til å anvende karrierebegrepet var Erving Goffman (Grue, 2016). I boken *Asylums* (1961) bruker Goffman begrepet karriere «in a broadened sense to refer to any social strand of any persons course through life» (s. 119). Boken er en studie av hendelsesforløpet til psykisk syke pasienter, og hvordan pasienten går igjennom ulike stadier, såkalt «karriereforløp» (Goffman, 1961). Goffman (1961) er først og fremst opptatt av de moralske aspektene i en karriere «that is, the regular sequence of changes that career entail in the persons self and in his framework of imagery for judging himself and others» (s. 119). I det pasienten aksepterer hva rollen som «pasient» innebærer, oppstår det «identity turning point» (Goffman, 1961). Pasienten får en «pasientidentitet».

Med inspirasjon fra sosiologen Howard Becker og hans arbeid med *Becoming a marijuana user* (1953), skal jeg anvende hans begreper om «stadier» og «teknikker» i min analyse. Beckers studie beskriver ulike stadier man må gjennom for å oppnå nytelse av marijuanarøyking (Becker, 1953). For å oppnå dette hevder Becker at en nybegynner av marijuanarøyking, må anvende visse teknikker, som for eksempel anerkjennelse av effekten for å oppnå målet om nytelse. Til tross for at ikke Becker selv bruker begrepet «karriere» i sin studie, kan Beckers (1953) fokus på hendelsesforløpet av utviklingen å bli en som nyter marijuana, være overførbart til et «karriereperspektiv» (1953).

John Gagnon og William Simon anvender også karriere som metafor i utviklingen av det de omtaler som *det seksuelle skriptet* (Gagnon & Simon, 2005). Kjernen i deres teori er dannelsen av en sosiokulturell kompetanse gjennom «daily participation in a community of

like-minded and like-practicing others produced people who had many things in common» (Gagnon & Simon, 2005, s. 285). Kompetansen om det seksuelle skriptet er med på å danne en forståelse av «med hvem vi kan ha sex med, *når* og *hvor* vi kan ha det, *hva* vi kan gjøre, og *hvorfor* vi kan gjøre det» (Pedersen, 2005, s. 21). Det seksuelle skriptet består med andre ord av et skript (manus) som legger føringer for hvordan en person skal handle seksuelt, påvirket av blant annet massemedier, religion og kulturelle kjønnede forventinger basert på normer. Her ser vi likheter til Goffmans (1961) begrep «pasientidentitet», og Beckers (1953) bruk av teknikker for å oppnå en vellykket marijuanakarriere.

5.4 Analysens oppbygging

Analysekapitlene er bygd opp etter «overgrepskarrierens» tre faser; slik jeg tolker det av datamaterialet. Fasene representerer informantenes refleksjoner om hva de anser å være startpunktet for karrieren. I analysens første kapittel skal jeg legge frem betydningsfulle trekk ved mennenes barndom. Andre kapittel vil blant annet analysere informantens tanker om hvilke teknikker mennene tar i bruk for å muliggjøre overgrepet. Her vil mennenes refleksjoner være delt inn i idealtypene; «den infantile mannen», «den passive og beskjedne mannen», «den manipulative mannen», «den vanlige mannen» og «den fødte overgriperen». Kapittelet vil studere hvilke forbindelseslinjer som finnes mellom de ulike maskulinitetstypene, og barndommen presentert i analysens første kapittel. I analysens siste kapittel vil jeg analysere frem to maskulinitetstyper slik de kommer til uttrykk gjennom informantenes erfaringer med mennene i behandling. Jeg anser dette å være «overgrepskarrierens» siste fase. Hvorvidt mennene erkjenner skyld eller ikke, vil være hovedskille mellom de to ulike idealtypene som blir presentert.

6 Hvordan snakker informantene om mennenes barndom?

Nei, hvordan utvikles seksualitet i det hele tatt da? Det tror jeg blir et voldsomt spørsmål å skulle svare på fordi egentlig så vet ikke jeg det. Ehm, jeg tror nok noen som tenner på barn og unge har en slags forsinket eller hemmet utvikling da, hvor noe har skjedd i livet som har gjort at de har nær sagt arrestert på et, ehm, på et tilknytningstidspunkt nær sagt. Hvor de oppfatter seksualitet som vanskelig og truende og ubehagelig. Eh, mye redsel overfor mennesker som er like gammel som dem selv, eller eldre eller hva det er. Det er tryggere. Så jeg tenker nok at vi skal gå en spasertur tilbake til barndommen der, og se hva som har skjedd. Og hva som har skjedd i hjemmet, det er jo så mangt (Psykologspesialisten).

I likhet med resten av informantene, var også psykologspesialisten overbevist om at mye av forklaringen til hvorfor mennene utførte seksuelle overgrep mot barn, lå i deres oppvekst -og barndomshistorier. Levekårsundersøkelser, gjennomført på innsatte i norske fengsler kan bekrefte denne antagelsen (Revold, 2015). Undersøkelsen viste at en barndom bestående av lite stabilitet, som følge av at familien har flyttet mye, samt negative opplevelser i barndommen, som eksempelvis bruk av fysiske avstraffelser, vold i hjemmet og foreldre med rusmisbruk, var mer utbredt blant innsatte enn befolkningen for øvrig. Det er med andre ord rimelig å anta at opplevelser i barndommen kan påvirke senere livsvalg (Langfeldt, 2013; Revold, 2015).

Terapeuten som hadde mange års erfaring med menn som har begått seksuelle overgrep mot barn, beskrev barndommens betydning på følgende måte:

[...] det er veldig sammensatte grunner til at de begår overgrep mot barn, og, eh, dette er forhold som finnes i deres bakgrunn- og oppvekstshistorie. Det kan være knytta til egne traumer, det kan være knytta til omsorgssvikt, vold. Noen av dem har vært utsatt for seksuelle overgrep selv. De har vært utsatt for alvorlige belastninger som særlig også handler om tilknytning til gode, stabile voksenpersoner. Kompliserte tilknytningshistorier.

Alle informantene virket å være overbevist om at alle mennene hadde hatt en mislykket barndom, til tross for at noen av mennene fortalte om tilsynelatende fine oppvekstsvilkår. Dette kommer frem av sexologen som fortalte:

Jeg har jo ingen i terapi som har hatt en lykkelig oppvekst, ingen. Det er ingen som har hatt det bra. Altså, de kan godt ha hatt det materielt bra, og vokst opp i Holmenkollen, altså hvor som helst, få seg utdanning og alt, men det har vært ting i oppveksten som har vært vanskelig da (...) Men det har vært så mange brudd og så mye, mye, brudd, med nære omsorgspersoner har det ofte vært, og det har vært mobbet, problem på skolen, rus, altså, ikke gode oppvekster. De har ikke hatt gode oppvekster uansett hvordan de vrir og vender på de.

Ved gjennomgang av datamaterialet har jeg kategorisert funnene som omhandler mennenes dårlige barndom og oppvekstvilkår inn i følgende fire temaer; offer for seksuelle overgrep som barn, mobbing, omsorgssvikt, og mangel på kjærlighet og korreksjon av avvikende atferd. Funnene i denne første fasen av «overgrepskarrieren» er basert på terapeutenes og fagfolkens refleksjoner, som de har fått i møte med mennene.

Here is a very ticklish point for the sociology of careers. An important aspect of every career is the view the person constructs when he looks backward over his progress; in a sense, however, the whole of the prepatient career derives from this reconstruction. (Goffman, 1961, s. 135)

6.1 Offer for seksuelle overgrep som barn

Hvorvidt offer for seksuelle overgrep som barn var et kjennetegn ved alle mennenes barndom, var av ulik oppfattelse blant informantene. Da vi spurte en av terapeuten om han kunne utdype hvilke forhold i mennenes bakgrunns -og oppveksthistorie som kunne forklare hvorfor de hadde begått seksuelle overgrep mot barn svarte han: *«Det kan være knytta til egne traumer, det kan være knytta til omsorgssvikt, vold. Noen av dem har vært utsatt for seksuelle overgrep selv»*. Psykiateren hadde samme erfaring, og hevdet *«Ja, det er ganske vanlig. Det er, sikkert, jeg har ikke noe prosenter på det jeg, men det er mange»*. Sexologen antok at omtrent 70% av mennene hadde selv vært utsatt for overgrep i oppveksten. Miljøterapeuten som jobber i fengsel hadde imidlertid en annen erfaring. Hun fortalte at hun var blitt overrasket over omfanget da hun begynte i jobben.

Ja, og det var veldig annerledes enn det jeg trodde da jeg begynte der. Jeg trodde at kanskje 90% var sjøl utsatt for seksuelle overgrep i barndom. Men det er det jo ikke. Mye mindre enn det jeg trodde. Altså hvis jeg har en gruppe på fem, så er det kanskje en.

Hennes erfaring ble imidlertid ikke delt av de andre fem informantene. De hevdet at mennenes erfaring som offer for seksuelle overgrep var en stor del av forklaringen på egne overgrepshandlinger mot barn i voksen alder. Forskning har også lært oss at vonde og skremmende opplevelser knyttet til seksualitet i barndom kan føre til en problematisk seksualitet som voksen (Se for eksempel (Brantsæter, 2001; Groth & Birnbaum, 1979; Hermstad, 2006; Kvello, 2007; Langfeldt, 2013; Søftestad, 2018; Vildalen, 2014)). Thore Langfeldt (2013) utdypet dette i boken *Seksualitetens gleder og sorger* (2013), og hevder at disse opplevelsene kan påvirke seksualiteten slik at seksualiteten «kan komme helt på avveie eller opphøre å fungere» (s. 38).

I intervjuet med psykiateren hevdet hun at ettersom noen av mennenes første seksuelle erfaring var med voksne, da de selv var barn, så «(...) *har [mennene] fått et litt sånn skrudd forhold til seksualitet*». Terapeuten var også enig i dette, og utdypet at «*Vi snakker jo om at det er noe som en skjevutvikling av det seksuelle tenningsmønsteret og det seksuelle handlingsmønsteret*». Flere av informantene diskuterte hvordan mangelen på seksualundervisning og kunnskap om sunn seksualitet kunne forhindre seksuelle overgrep mot barn. Miljøterapeuten som jobber i fengsel mente at forebygging måtte skje gjennom kunnskapsformidling. «*Ikke minst om sunn, og god, og positiv seksualitet. Det bør komme i første rekke før den vonde seksualiteten da, at man i hvert fall informerer om den trygge, gode først, for da er barn flinkere til å si ifra*».

Å forklare mennenes seksuelle overgrep mot barn med traumatiske opplevelser i barndommen, slik alle informantene gjorde, kommer også frem i blant annet studiene gjort av Brantsæter (2001) og Hermstad (2006). En slik forklaring legger til grunn en antakelse om at overgrepshandlingene er et resultat av sosial læring (Brantsæter, 2001). Tanken om at «vold avler vold» kommer til uttrykk i revictimiseringsperspektivet, hvor: «*the offender`s adult crimes may be in part a repetition and acting out of sexual offense he was subjected to as a child, a maladaptive effort to solve an unresolved early sexual trauma*» (Groth & Birnbaum, 1979, s. 102). Skriptteorien ser derimot bort fra forklaringen om en determinerende sammenheng mellom barndommen og den voksne seksualiteten, og legger til grunn en forklaring at «*mennesker tilegner seg mønstre av seksualatferd gjennom en akkulturasjonsprosess som varer gjennom hele livet*» (Pedersen, 2005, s. 48). Slik kommer en sosialkonstruktivistisk forståelse av seksualitet til syne. Seksualiteten konstrueres og rekonstrueres i gitte kontekster (Pedersen, 2005).

Videre belyser Groth og Birnbaum (1979) hvordan særlig barneovergriperes egne opplevelser av seksuelle overgrep som barn, blir gjenspeilet i overgrepene de selv utfører: «*That this later offenses often appear to duplicate the aspect of his own victimization, that is, age of victim, type of acts performed, and the like*» (s. 102). Sexologen hadde også lignende erfaring med én av mennene hun hadde i terapi. Hun fortalte:

Ja, for det kan være noe godt i det som skjedde da, også søker de kanskje noe, for eksempel en som hadde en veldig sånn, han hadde en, en overgriper som han vokste opp med. Eh. Og foreldrene var borte. Men han ble overlatt til en overgriper da, altså han var bare en overgriper, denne personen som han vokste opp med. Også fikk han en veldig sånn god

relasjon til en jente på, la oss si hun var ni år da, og hadde seksuelle leker og. For han hadde jo selv blitt utsatt for overgrep. Så han hadde jo et veldig sånn seksuelt repertoar, så han var veldig sånn seksuell aktiv i den seksuelle leken med den jevnaldrende jenta. Og de var liksom kjærester. Og de lekte, for ham betydde det veldig mye, det vennskapet som han hadde fått til henne da. Også etter en juleferie så flytta hun, og han har ikke sett henne siden. Hun, og, når han begynte sin, holdt på å si, overgrepskarriere da, så begynte han med å blotte seg for niårs gamle jenter.

Sitatet over viser også hvordan ikke alle mennene kun har negative assosiasjoner med overgrepene de hadde blitt påført i barndommen. Psykiateren hadde samme erfaring og fortalte: «*Mange av dem har jo også erfaringer fra de vokste opp med seksuelle relasjoner med voksne, men opplevde ikke noe negativt med det, bare positivt*». Videre uttrykte hun usikkerhet i hvilken grad dette var reelt, eller om det kunne forklares med at de ikke hadde annet sammenligningsgrunnlag.

Hvorvidt sosial læring kan begrunnes som årsak til at noen menn begår seksuelle overgrep mot barn, ble også diskutert av psykiateren. Hun la imidlertid ikke revictimiseringsperspektivet til grunn, men stilte spørsmål om det kunne tenkes at miljøet og kulturen kunne være med på å «normalisere» en overgrepshandling. I behandling med en innsatt som var dømt for gjentatte overgrep mot flere barn, kom det etterhvert frem at mannen selv var blitt utsatt for seksuelle overgrep som barn:

Ja, også tror jeg noe kan være som miljøfaktorer. Jeg husker spesielt en jeg hadde som kom fra en liten øy på Vestlandet. Han hadde opplevd overgrep fra sin mor over flere år. Men der var det ganske vanlig at eldre gutter hadde forhold til veldig mye yngre jenter, og han var veldig ærlig og innrømmet jo mye mer enn det som stod i dommen, så jeg har ikke noe grunn til å tvile på det han fortalte. Så der virket det som hele øya var litt preget av at det er greit, på en måte.

Miljø- eller kulturforklaringer har også vært et tema i forskning om seksuell vold i krigssituasjoner (Skilbrei & Stefansen, 2018). I boken *Seksuell Vold* (2018) av May-Len Skilbrei og Kari Stefansen, viser de til forskning gjort av Marchank som peker på hyppigheten av seksuell vold i krigssituasjoner kan begrunnes med normaliseringen av seksuell vold. Sett i lys av teorien om *det seksuelle skript* utvikles det etter hvert et mønster for seksuell samhandling som et resultat av at vi har gjort det gjentatte ganger, som igjen resulterer i vanedannelse. Dette kommer frem i eksemplene ovenfor av psykiateren og normaliseringen av seksuell vold i krigssituasjoner (Gagnon & Simon, 2005). Skriptteorien består imidlertid av to prosesser til. Disse bryter med tanken om kulturelle miljøfaktorer som avgjørende for

hvorfor noen begår seksuelle overgrep. Det interpersonlige skriptet trekker, i tillegg til kulturell og sosial påvirkning, inn individets reflekterende evne inn i forståelsen av hva som preger noen til å utføre seksuelle handlinger (Gagnon & Simon, 2005). Den siste prosessen tar også i betraktning at et hvert seksuelt møte består av minst to personer. Gagnon og Simon (2005) kaller denne prosessen for det intrapsykiske skriptet. Slik sett involverer den seksuelle handlingen «et reflekterende individ som samhandler med andre, hjulpet av et system av normer og instruksjoner» (Pedersen, 2005, s. 49).

6.2 Mobbing

Miljøterapeuten, som fortalte at hun ble overrasket over det lave omfanget av menn som selv hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep i barndommen, la imidlertid vekt på mobbing som en forklarende faktor på hvorfor mange av mennene hadde begått seksuelle overgrep mot barn. *«Men det som er kanskje 99% er mobbing i barndommen. Så det har vært sånn derre "oi jøss"! Det har vært nytt for meg da. Jeg hadde ikke trodd at det kom til å være så masse av».* Psykiateren bekreftet også dette. På spørsmål om hun kunne gi en beskrivelse på hvem mennene var, fortalte hun: *«Mange har vært mobbet altså, det vil jeg si, at det går igjen. Også skjer jo noe av det samme i fengselet, at de blir mobbet der og».* Mennenes manglende mestringsfølelser på arenaer som andre mestret, kan ifølge psykiateren være en årsak til mobbingen de opplevde i barndommen. *«Kanskje [de] ikke mestret så mye i sport, ikke mestret dette med samspill med jenter, mange har vært mobbet altså, det vil jeg si, at det går igjen».*

Miljøterapeuten kom gjentatte ganger inn på mennenes erfaring med mobbing da hun snakket om deres barndom. Hun beskrev mobbingen som:

Veldig grov, alvorlig mobbing (...) Nei, ikke bare erting. Mye sånn, selvfølgelig utestengelse og ensomhet, ikke sant. Det å ikke tilhøre noe og ikke være en del av et fellesskap. Ikke få det til sammen med jevnaldrende da. Men det har vært sånn alt fra, ja asså, blitt putta avføring i matpakka, til å bli bedt på fest, og når du kommer på fest så bare ler de av deg og slenger igjen døra. Du får ikke lov til å være med. Blir stengt inni skapet i mange, mange timer. Blitt pissa på. Det er ganske alvorlig mobbing da, men som de ser på som erting.

Mennene i behandling legger frem mobbingen de opplevde i barndommen som «bare» erting, mens miljøterapeuten beskrev det som grov mobbing. Dette kan tenkes å være en forsvarsmekanisme for å opprettholde en maskulin følelse. Mennene ønsker å gjøre seg sterkere og tøffere ved å late som erfaringene i barndommen ikke har hatt like stor

innvirkning på dem som det informantene hevder. Miljøterapeuten fortalte videre at hun hadde spurt flere av mennene hun hadde hatt i behandling om «"Kunne du ha blitt "redda" på en måte? Når burde noen ha gått inn og hjelpt da, hvor du tenker at den prosessen din til å gjøre overgrep ikke hadde skjedd?" "Nei, da kan det være barneskolen"». Informantene beskrev mennene som typiske «tapere», og sexologen beskrev dem som «(...) tapere omtrent i det øyeblikket de ble født inn i verden altså».

Miljøterapeuten beskrev hvordan mennene i behandling ofte reagerte da de snakket om mobbingen de ble utsatt for i barndommen.

Men veldig ofte så bruker jeg å stoppe opp, gjerne hvis vi snakker om barna deres, eller om det er en vond opplevelse i barndommen eller mobbing, så kan jeg mest se at det skjer noe, at de prøver å hente seg inn igjen så kan vi si "hva skjer med deg nå?" Og da kan det hende noen forlater rommet og, men da går vi gjerne etter og henter dem. Men da kan de begynne å si "nei, nå er det vanskelig". "Hva er det som er vanskelig?" "Nei, jeg vil ikke si mer". Okei, det er i hvert fall en start, da har de i hvert fall kjent noe, da har de vært og dykket ned i noe som romsterer noe i litt vonde følelser.

At mennene trekker seg tilbake når følelsene kommer til overflaten, kan tolkes på det sett at mennene forsøker å opprettholde maskuline trekk som eksempelvis beherskelse og kontroll over egne følelser. Vi ser antydninger til at mobbingen kan ha hatt stor innvirkning på mennenes utvikling. Jeg skal i kapittel 7 utdype hvordan mennenes «overgriperidentitet» kan være et resultat av en barndom preget av mobbing, utestengelse og ensomhet.

6.3 Omsorgssvikt

Alle informantene beskrev hvordan mennenes barndom har vært preget av omsorgssvikt. I hvilken grad og på hvilke måter, varierer mennene imellom. Sexologen fortalte om hvordan noen av mennene delte minner fra tilsynelatende fine oppvekster: «Altså, de kan godt ha hatt det materielt bra, og vokst opp i Holmenkollen, altså hvor som helst, få seg utdanning og alt, men det har vært ting i oppveksten som har vært vanskelig da». En annen informant forklarte de vanskelige oppvekstkårene med «Kanskje en fraværende far, en psykisk syk mor». Det finnes mye forskning på omsorg som har gitt oss kunnskap om ulike konsekvenser slike oppvekstsvilkår kan ha for barn (se for eksempel (Andersson, 2002; Bratterud et al., 2006; Kvello, 2007; Marshall, 2010; Vildalen, 2014)).

Fravær av rollemodeller, være seg maskuline eller feminine, kan ha alvorlige konsekvenser for barnets utvikling. Dette kommer blant annet til uttrykk i boken *Menn og omsorg – i familie og profesjon* (2006), skrevet av Åse Bratterud, Kari Emilsen og Ole Fredrik Lillemyr. De vektlegger dannelsen av gode og trygge omgivelser for å fremme best mulig læring og utvikling hos barnet (Bratterud et al., 2006). Øyvind Kvello er også av samme oppfatning som Bratterud et al. I boken *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling* (2007) skriver Kvello om barns økte risiko for utvikling av atferdsvansker der barnet vokser opp med forelder med psykisk lidelse. Videre viser han til forskning som hevder at den økte risikoen også gjelder for barn som vokser opp med mor som aleneforelder. I sistnevnte tilfelle, vil risikoen særlig øke i takt med andre faktorer som spiller inn i forholdene som aleneforsørger (Kvello, 2007).

Der noen av informantene fortalte om fraværende fedre, var det en annen informant som reflekterte over mennenes opplevelse av vold fra fedre i barndommen. Terapeuten fortalte om sammensatte forklaringer på hvorfor mennene hadde begått seksuelle overgrep der vold var en av dem: «*Det kan være knytta til egne traumer, det kan være knytta til omsorgssvikt, vold. Noen av dem har vært utsatt for seksuelle overgrep selv*». Ved å trekke inn tanken om at overgrepsatferden er et resultat av sosial læring, kan det tenkes at mennenes overgrepsatferd kan ha utspring i farens voldelige atferd mot mennene i barndommen. I forlengelse av Gagnon og Simons skriptteori, blir kjønnets betydning diskutert i Donald L. Mosher og Silvan S. Tomkins artikkel om macho-inspirert skript (Mosher & Tomkins, 1988). Slik jeg ser det, kommer mennenes idealinspirerte maskulinitet til uttrykk i det som beskrives som et «macho-script». «Thus, macho script exaggerates masculine gender role behavior to serve hostile-dominant interpersonal goals motivated by the effects of excitement, anger, disgust, and contempt» (Mosher & Tomkins, 1988, s. 64). Macho-skript innebærer altså en overdreven form for maskulinitet – en hypermaskulinitet (Mosher & Tomkins, 1988). Ut fra denne tolkningen kan det tenkes at noen av mennenes overgrepshandlinger kan ha blitt påvirket av fedrenes hypermaskulinitet, slik de opplevde den i barndommen. Dette skal jeg drøfte videre i analysens andre del hvor jeg analyserer frem ulike maskulinitetstyper.

Journalisten hadde fått inntrykk av, ut fra en av mennenes fortellermåte, at han hadde et spesielt forhold til sin mor. Han kunne ikke helt sette ord på hva disse observasjonene kunne bety, og han var usikker på hvorvidt dette kunne være en forklarende årsak til at de hadde begått seksuelle overgrep mot barn.

Nei, jeg syntes ikke han fortalte noe som var viktig lissom. Far var seiler. Han her var vel i slutten av 50-årene kanskje. Så faren var vel en sånn 50-talls-seiler. Og dermed fraværende. Kunne det være noe sånt no? Ehm, og når han begynte å prate om mora si så grein han masse, så det var tydelig der at det var et sånt ikke-fullstendig supersøtt-bånd der. Så det er jo klart, det er mange som har et usunt forhold til mødre sine, og det er mange som har fraværende fedre. Man blir ikke lissom pedofil av den grunn. Men igjen, ikke sant. Kanskje det, jeg vet ikke. Jeg kan jo selvfølgelig si at det, jeg vet ikke jeg, det kan jo være at det har vært en kontrollerende situasjon, at det har vært et kontrollerende forhold, det med mora hans. Eh, som gjør at han trenger det han også, men det er bare min gjetning uten at jeg har peiling på det i det hele tatt.

Ut ifra informantenes refleksjoner kan det se ut til å være flere årsaker til at mannen har begått seksuelle overgrep mot barn. Sitatet viser både antydninger til et revictimiseringsperspektiv, men vektlegger også omsorgssvikt, fravær av fedre og et kontrollaspekt i forklaringen på hvorfor noen begår seksuelle overgrep mot barn. Kontrollaspektet i mennenes motiv for overgrepet kommer jeg særlig tilbake til i kapittelet om den «manipulative mannen» (Kapittel 7.3).

6.4 Mangel på kjærighet og korreksjon av avvikende atferd

Flere av informantene anså mennenes manglende opplevelse av kjærighet fra omsorgspersoner som en del av forklaringen på hvorfor noen begår seksuelle overgrep mot barn. Informantene fortalte om mennenes sårbarhet gjennom hvordan de i barndommen aldri hadde kjent på kjærighet: «*Det å ikke bli sett av foreldre, det å ikke bli fulgt opp hvis du har det vondt og vanskelig...*» var ifølge miljøterapeuten noe som gjaldt for de fleste av mennene hun hadde møtt i sitt yrke.

Hermstad (2006) presenterer i sin avhandling en lignende oppfatning av hvilke konsekvenser mangel på kjærighet i barndom kan ha for mennesker. Hermstad (2006) redegjør for Kjellqvists fremstilling av en idealtypisk lykkelig og sorgløs barndom.

Alle barn skal være elsket. Når barn opplever at mor, far eller andre viktige personer ikke er glad i dem, blir dette en alvorlig krise. I mange tilfeller skades deres emosjonelle utvikling eller deres evne til å mestre kompliserte situasjoner. (Hermstad, 2006, s. 102)

Terapeuten koblet mennenes barndom til kompliserte tilknytningshistorier. «*De har vært utsatt for alvorlige belastninger som særlig også handler om tilknytning til gode, stabile voksenpersoner. Kompliserte tilknytningshistorier*». Sexologen hadde også likende erfaring.

Da vi spurte henne om hvordan hun mente man kunne forhindre mennenes utvikling av en overgrepssatferd, svarte hun:

Nei, det er å lære å hjelpe barn til, altså det beste du kan gjøre er å la dem vokse opp i et godt hjem med gode omsorgsfulle foreldre som bidrar med god tilknytning. Som tar imot barnet både når det er sinna og når det er glad, og som kan speile barnets følelser som kan romme barnets aggresjon, som kan tåle barnets ulike innfall og utfall. Det er den beste forebyggende strategi. Gode foreldre får barn som er mye mindre utsatt for å kunne begå ulovlige handlinger. Det er ingen garanti, men det er god forebyggende strategi.

Kvello (2007) peker på at en av de viktigste dimensjonene for å sørge for en positiv utvikling hos barn, er foreldrenes evne til å gi barnet rom til å kjenne på alle følelser, det være seg følelser som redsel, glede, tristhet og aggresjon (Kvello, 2007). Videre bruker han begrepet «affektinntoning» for å forklare måten den voksne toner seg inn på barnets følelsetilstand (Kvello, 2007). Dette medfører kjærlighet i form av bekreftelse, men gir også rom for korrigerende. Mangel på dette i barndommen gjør at mennene, ifølge sexologen, mangler kunnskap om hva «sunn seksualitet» innebærer. Journalisten fortalte om en mann som selv hevdet at årsaken til at han hadde begått seksuelle overgrep mot barn var mangel på korreksjon.

Så de er på en måte et skoleeksempel på den derre utviklingen man kan ha da. Sånn hvis man ikke får noe korreksjon, at de er av en eller annen grunn så opplever de en draging i tidlig puberteten mot andre barn, eh, så får de ingen korreksjon på det på noe vis.

6.5 Oppsummering

Funnene presentert i dette kapittelet viser hvordan terapeutene og fagfolkene legger vekt på mennenes vonde opplevelser, samt manglende opplevelser av kjærlighet i barndom og oppvekst, som viktige årsaker til hvorfor de har begått seksuelle overgrep mot barn. Ved gjennomgang av tidligere forskning, skiller mine funn seg lite ut. Fortellingene er svært gjenkjennelige, og bekrefter dermed konsensusen om hvilken tyngde barndommen i vestlige kulturer har som forklaringskraft og begrunnelse for våre livsløp (Blindheim, 2012). Jeg finner det likevel interessant å bekrefte denne oppfattelsen i mitt datamateriale, da alle mine informanter peker på dette som deler av forklaringene. Funnene påvirker analysens fortsettelse, og beskriver hvordan lik bakgrunn kan utartes forskjellig. Dette kommer til uttrykk i neste kapittel, hvor jeg med inspirasjon fra Connells maskulinitetstypologi, analyserer frem ulike idealtyper av den mannlige overgriperen slik de blir presentert av terapeutene og fagfolkene.

7 Idealtyper av mannlige overgripere i «overgrepskarrierens» andre fase

I intervjurundene fortalte informantene om sine møter med menn som har begått seksuelle overgrep mot barn. Det er viktig å poengtere at felles for mennene var at de fleste var blitt dømt for seksuelle overgrep mot barn og hadde sonet/soner en dom for overgrepene de hadde begått. Historiene som informantene fortalte hadde først og fremst blitt presentert i behandlingen som disse mennene deltok i. På bakgrunn av dette kan jeg derfor ikke trekke noen generelle slutninger om menn som begår seksuelle overgrep mot barn. Masteroppgavens analysedel vil ta utgangspunkt i intervjuene, og se informantenes utsagn og refleksjoner i lys av maskulinitetsperspektiver presentert i kapittel 4. Underveis i analysedelen vil jeg også se intervjuene i sammenheng med tidligere forskning om seksuell vold og seksuelle overgrep mot barn. Slik sett vil kapittelet veksle mellom teori og empiri.

I følgende kapittel vil jeg presentere «overgrepskarrierens» andre fase. Fasen består av forløpet opp mot det seksuelle overgrepet, og selve overgrepet. Maskulinitetstypene jeg analyserer frem, vil være en idealtypisk beskrivelse av noen av mennene det blir fortalt om. Maskulinitetstypologien kan i et karrieresperspektiv «emphasize(s) junctures between stages as critical crossroads that delineate alternative career paths, rather than positing a single career route that is followed by all persons with mental illness» (Aneshensel, 2013, s. 606). Dette kan forklare variasjonen mellom mennene i forløpet mot overgrepshandlingen.

7.1 Den infantile mannen

Gjennom intervjuene ble det skissert et bilde av en barnslig mann. Denne barnslige mannen mestret ikke voksenrelasjoner, og syntes det var enklere å kommunisere med barn. Mannen anses derfor som umoden, og innehar mange likhetstrekk med barn. «Den infantile mannen» mente blant annet at barn ikke hadde like mange forventninger som voksne. Kanskje er det derfor nettopp i overgrepssituasjonene mennene kjenner på en følelse av å være «mann nok»?

Flere av informantene forklarte at mennenes umodenhet særlig kom til uttrykk i behandlingssituasjonen. «*Kommunikasjonen funker ikke altså. Det er helt. Jeg merker det i møtet med dem, så er de nesten barn sjøl*». Videre forklarte miljøterapeuten at mennene har et dårlig ordforråd.

De forstår ikke masse ord jeg kan bruke. Så jeg må legge meg på et annet nivå. Noen er jo der, og da føler de seg mer likesinna med barna. Og noen har jo en veldig barnslig seksualitet, som gjør at voksenseksualiteten blir skremmende.

Psykiateren fortalte om utfordringene knyttet til mennenes lave grad av refleksjonsnivå.

Altså, den eneste jeg virkelig har gitt opp, det var han fra den øya, for han så aldri at dette kunne være noe galt for de barna. Og han hadde jo ikke opplevd det med hun moren så veldig negativt heller. Han bare skjønnte ikke. Han var sur på henne for at hun ikke hadde sagt at det var sex det var (...) så da ga jeg opp altså. Når det ikke skjedde noe som helst på et år, da. Han var nok lettere psykisk utviklingshemmet tror jeg, hvert fall helt nedre normalområdet.

Dette vitner om at noen av mennene som det fortelles om nærmest ikke forstår hvilke skader de påfører barna. Informantene snakker frem deres uvitenhet, og kanskje også lavere grad av psykisk funksjonsnivå som sentrale faktorer for at mennene beveger seg inn i en «overgrepskarriere».

Et av spørsmålene vi stilte informantene omhandlet deres refleksjoner over hva som kunne være årsaken til at mennene valgte barn som offer. Miljøterapeuten som jobber i fengsel svarte:

Mm, det har jeg lurt på, jeg og. Har spurt masse om det. Eh, og svaret jeg, assa noen av svarene jeg får, og som jeg også forstår når jeg møter personen er at "jeg får det ikke til med andre voksne".

Flere av de andre informantene fortalte også om mennenes usikkerhet i voksenrelasjoner: «*De har problemer med å håndtere å mestre likeverdige voksenrelasjoner*». Tidligere har jeg vist hvordan informantene refererte til mennenes opplevelser i barndommen når de snakket om årsaker til mennenes overgrepshatferd. Dette eksemplifiseres i form av omsorgssvikt, seksuelle overgrep, vold og ustabile forhold i hjemmet. Ut fra informantenes refleksjoner tolker jeg forklaringene i lys av et reviktimiseringsperspektiv (Groth & Birnbaum, 1979) (Se kapittel 6.1 for utdypende forklaring).

Sexologen fortalte hvordan noen av mennene delvis fraskrev seg ansvaret for overgrepene. Dette gjorde de ved å vektlegge egne opplevelser fra barndommen som årsaker:

Det kan også være at de, de, trodde det skulle være sånn, for de selv har vært utsatt for det. Kanskje at sånn som, en som gikk over på babyer, men visste ikke at babyer kunne ta skade av det, altså.

Igjen ser vi hvordan informantene snakker dem inn i en infantil maskulinitetstype, som står i motsetning til den «hegemoniske maskuliniteten».

Resultatet av eksempelvis overgrep i barndom og mangel på kjærlighet, kan være mennenes overgrepsatferd. Gjennom overgrepsatferden skaper de avstand til de normative forventingene av hva det innebærer å være en «ekte mann». Hermstad (2006) bruker blant annet begrepet «infantilisering» for å forklare denne atferden. Med henvisning til nyere kriseteorier, hevder Weiseth og Mehlum i Hermstad (2006) at «sjokkfasen i et katastrofeforløp byr på smerteopplevelser som for kortere eller lengre tid fører til at den rammede trer ut av sin ordinære voksenrolle og regrederer til en mer infantilisert tilstand» (s. 286). Det skjer med andre ord «infantilisering» av mannen for å kompensere for smerter han har opplevd i oppveksten. Perspektivet om infantilisering argumenterer for at mennenes overgrepsatferd er en måte å gjøre seg mindre maskulin på. Hermstad (2006) beskriver også mennenes atferd som en infantiliserende atferd. Det kan virke som at mennene opplever det uopnåelig å anskaffe seg en «hegemonisk maskulinitet». Dette kan se ut til å føre mennene mot det avvikende, da stedet der de kan kjenne på maskulinitet er i møtet med barn.

Øyeblikket hvor pasienten forstår at problemene de opplever er unormale beskrives av Karp i Aneshensel (2013) som en «identity turning point» (s. 610). Når pasienten utvikler selvbevissthet rundt det faktum at den har psykiske lidelser, blir det konstruert en «sykdomsidentitet» (Aneshensel, 2013). Jeg ser dermed likheter mellom den psykisk syke slik Karp beskriver, og «den infantile mannen»; i det «den infantile mannen» utvikler en selvbevissthet over sin underordnede posisjon, forsøker de å oppnå maskulinitet på andre måter.

En annen tolkningsramme for å forstå mennenes handlinger på, kan være det Hermstad (2006) beskriver som en kompensatorisk atferd. Ut ifra datamaterialet er det rimelig å anta at det seksuelle motivet i overgrepene ikke nødvendigvis alltid er tilstede som en viktig komponent. Dette gjelder særlig i overgrep begått av mennene som inngår i kategorien «den infantile mannen». Ifølge terapeuten blir motivet for det seksuelle overgrepet mot barnet «*En mer som en sånn substitutt for manglende evne til å håndtere gode voksenrelasjoner*». Han fortalte videre om hvordan mange av mennene fant det utfordrende med seksuelle voksenrelasjoner. Det kan tenkes at seksuell misbruk i barndommen kan være en årsak til mennenes kompliserte forhold til egen seksualitet. Den kompensatoriske atferden blir da en måte å uttrykke

maskulinitet: «en måte å søke selvbekreftelse på, eller at den er en kompensasjon for selvusikkerhet, ensomhetsfølelse» (Hermstad, 2006, s. 284). Psykologspesialisten beskrev mennenes forhold til voksensexualiteten slik: «*De oppfatter seksualitet som vanskelig og truende og ubehagelig. Eh, mye redsel overfor mennesker som er like gammel som dem selv, eller eldre eller hva det er. Det er tryggere [med barn]*». Hermstad (2006) beskriver en slik overgrepshandling som kompensatorisk. Det betyr at det seksuelle overgrepet ikke nødvendigvis er seksuelt motivert, men heller et uttrykk for å dekke et annet behov.

Miljøterapeuten som jobber i fengsel fortalte at noen av mennene opplever det enklere å være sammen med barn enn med voksne.

"Barn ler ikke av penis min. De vet ikke åssen den skal se ut eller noe som helst." Hvis man har masse komplekser på den, og det er det mange som har. Det kan være, altså det handler veldig mye om trygghet. Der det å søke til barn er en trygghet. Også handler det om maktforhold, og kontroll. Lett å kontrollere barn. Man er litt mer ovenpå som voksen i møte med barn. Spesielt på seksualitet. Ehm, så er det noen som har beskrevet at man har vært så uerfaren at det har vært lett å øve seg. Fælt å bruke da. Men noen kan også si det for eksempel.

Dette bekrefter mine antagelser om mennenes manglende følelse av maskulinitet. Groth (1982) beskriver denne «typen» av overgriper som «fixated offenders».

«In general, fixated child molesters are drawn to children sexually in that they identify with the child and appear in some ways to want to remain children themselves. They tend to adapt their behavior and interests to the level of child in an effort to have the child accept them as an equal». Groth (1982, s. 216)

Det kan være rimelig å anta at mennene ikke føler seg «mann nok» til å gå inn i «normale» seksuelle relasjoner med kvinner. Deres posisjon til andre menn som mestrer disse relasjonene blir dermed underordnet. I datamaterialet fant jeg flere funn som pekte på hvordan overgrepshandlingene fikk mennene til å føle seg mer maskuline. I møte med barn sammenlignet mennene seg med barna. De fikk kjenne på en dominerende posisjon, hvor maskulinitet er tilstede. Psykiateren fortalte om hvordan en av mennene hun hadde i behandling, til tross for sin umodne og barnslige fremtoning, var en god voksenperson for barnet han utsatte for seksuelle overgrep.

Ja, ja. Har hatt noen av de. Også hadde jeg en, der startet det med at det var en nabogutt. Han var veldig umoden altså, han pasienten, men det var en nabogutt som hvor foreldrene var skilt, begge foreldrene var rusmisbrukere til han gutten og han søkte veldig mye til min

pasient. Og han var jo veldig flink til å leke og ta han med på all verden, så jeg tror han var en veldig sånn god voksenperson også, for denne gutten.

Gjennom tolkning av informantenes refleksjoner om «den infantile mannen» er det rimelig å anta at mennenes infantile væremåte kunne være i mennenes favør i møte med barn. Med dette mener jeg at mennene hadde former for «teknikker» som kunne sette dem i en posisjon til å forgripe seg seksuelt på barn. I lys av Beckers studie av *Becoming a marijuana user*, er man avhengig av visse teknikker for å oppnå «målet» man har satt seg (Becker, 1953). Slik en nybegynner på feltet marihanarøyking som ønsker å «bli høy», er avhengig av visse teknikker for å oppnå effekten av marihuanarøykingen. For «den infantile mannen» vurderer jeg mennenes evne til å kommunisere «*på samme "språk" som barn*», slik en av informantene påpekte, som en viktig og sentral teknikk for å oppnå «målet». Dette er uavhengig om målet tilsier å være det seksuelle misbruket av barnet, eller mannens ønske om å føle seg mer maskulin. Teknikkene kan muliggjøre mennenes ønske om å føle seg mer maskulin, og setter dem dermed i en posisjon til å forgripe seg på barn.

7.2 Den passive og beskjedne mannen

«Den passive og beskjedne mannen» har flere tilsynelatende fellestrekk med «den infantile mannen» som for eksempel sjenert, usikker og umoden. Fremtredelsen er imidlertid ikke like barnslig, og han blir heller ikke beskrevet av informantene som «lettere psykisk utviklingshemmet», slik «den infantile mannen» ble. I forlengelse av overskriften blir denne mannen beskrevet som konfliktsky, stusselig, reservert. Han mestrer dessuten ikke det sosiale samspillet, særlig når det involverer kvinner. Fra barndommen av blir «den passive og beskjedne mannen» i likhet med «den infantile mannen» skrevet inn i en rolle som «*typisk taper (...) omtrent i det øyeblikket de ble født inn i verden altså*».

Ut ifra mine tolkninger av datamaterialet er det rimelig å anta følgende: i likhet med «den infantile mannen» har også «den passive og beskjedne mannen» hatt en barndom preget av mobbing, utestengelse, og mangel på kjærlighet. Kanskje har han også blitt utsatt for seksuelle overgrep som barn. Jeg stiller derfor samme spørsmål som en av behandlerne hadde stilt seg mange ganger: «*Hva er det som gjør at disse problemene har gitt seg utslag i seksuell overgrepstferd, og ikke andre typer atferdsproblemer for eksempel?*». Der noen av forklaringene i forrige kapittel var infantilisering, kompensatorisk atferd og revictimisering, skal jeg i følgende kapittel ta for meg forklaringer om stigma og stempelingsteori. Jeg vil også

fremlegge avvsningsproblematikk som forklarende årsaker til hvorfor disse mennene har begått seksuelle overgrep mot barn.

Informanten som jobber i fengsel forfalte at *«Når jeg kom i fengsel så kunne jeg plukke ut overgriperne. Det var veldig lett. Ja, blant alle de som sitter inne. Ja, for de er litt mer underkua, litt mer forsiktige, stille, er lissom ikke så utadvendte»*. På gruppenivå hadde psykologspesialisten samme oppfatning. Han beskrev dem som *«Litt introverte da, forstyrrelser som har noe med, litt schizoiditet, litt ja, mennesker som kanskje er noe tilbaketrukne, litt uanselige, litt passive»*.

Blant mennene jeg har analysert frem i denne kategorien, virker deres karaktertrekk å være godt implementert i egen væremåte. Ut ifra dette kan det tenkes at mennenes selvoppfattelse kan føre dem lengre inn i en «overgrepskarriere», hvor overgrep muliggjøres. Terapeuten beskrev noen av mennenes selvbilde på følgende måte: *«For de er jo ikke mennesker med god og raus, altså god selvtillit og selvfølelse»*. «Den passive og beskjedne mannen» har ofte lav selvtillit, noe som kan være en medvirkende årsak til at et overgrep finner sted; det å håndtere en seksuell relasjon kan tenkes å bidra til å bygge selvtillit hos mannen. På bakgrunn av informantenes uttalelse av mennene som «fødte tapere», er det rimelig å anta at mennene også i voksen alder er preget av dette stempelen.

Fra sosiologien finnes det teorier på hvordan stempel og stigma kan føre mennesker inn i en avvikende karriere. I sosiologien og kriminologien blir disse teoriene kalt avviksteorier (se for eksempel (Becker, 1973; Goffman, 1963; Merton, 1968; Newburn, 2013; Scheff, 1963)).

Felles for avviksteoriene er deres syn på avvikende handlinger som sosialt konstruerte (Newburn, 2013). Avviksteoretikerne er opptatt av hvordan det strukturelle nivået kan påvirke mennesker på individnivå til å begå kriminelle handlinger. I tillegg var de opptatt av å finne ut hvilke faktorer som påvirker mennesker til å fortsette å begå kriminelle handlinger, nærmest tre inn i en slags kriminell karriere, slik denne oppgaven belyser.

En av de mest innflytelsesrike teoretikerne på området var Robert K. Merton (Newburn, 2013). Med utgangspunkt i Mertons teori om selvoppfyllende profeti forsøkte han å forklare hvordan kriminelle handlinger oppstår fordi man har ytret en forventning om at det kan skje. Merton (1968) eksemplifiserer teorien slik: dersom det går rykter om at en bank skal gå konkurs vil dette føre til at folk tar ut pengene sine. At folk tar ut pengene sine vil så forårsake

at banken faktisk går konkurs. «Public definitions of a situation (prophecies or predictions) become an integral part of the situation and thus affect subsequent development» (Merton, 1968, s. 477). For «den passive og beskjedne mannen» som sjeldent har kjent på mestring, særlig i relasjon til kvinner, kan for eksempel tanken på at de aldri vil mestre et normalt kjærlighetsforhold føre dem inn avvikende forhold. For noen kan selvpoppfattelsen som en avvikler resultere i seksuelle overgrep mot barn. Mennenes manglende mestringsfølelse kan svekke deres maskulinitet, og gjøre dem mindre maskuline ved å begå seksuelle overgrep mot barn. Gitt at en overgrepssatferd fører til mindre maskuline trekk. Slik vil definisjonen av selvpoppfyllende profeti kunne forklare mennenes overgrepssatferd: «In the beginning a false definition of the situation evoking a new behavior which makes the originally false conception come true» Merton (1968, s. 477).

Goffman (1963) presenterte også en mulig teori på hvordan mennesker kan begå kriminelle handlinger grunnet «egenskaper» de har blitt tilegnet av andre. Goffman (1963) anvender begrepet stigma, som beskriver «an attribute that is deeply discrediting» (s. 3). Det å bli sosialt merket er med på å danne en uoverensstemmelse mellom en persons tilsynelatende, og dens faktiske sosiale identitet. Konsekvenser av dette kan for eksempel være tap av egenverdi og attraktivitet, eller tap av maskulinitet slik mennene opplever. I likhet med Mertons begrep om selvpoppfyllende profeti kan denne sosiale identiteten som er dannet av stigmaet, også kalt «spoiled identity», være en forklaring på hvordan mennesker både begynner, samt fortsetter, å begå handlinger ansett som avvik fra normalen (Goffman, 1963).

Slik jeg forstår Goffman og Merton kan samfunnets påføring av stempelet «taper» mot mennene, ha bidratt til at mennene også oppfatter seg selv som tapere. Goffman bruker begrepet *moralsk karriere* for å forklare de ulike stadiene den stigmatiserte går igjennom for å forstå sin situasjon som stigmatisert (Goffman, 1961, 1963). Et av stadiene innebærer mennenes oppfattelse av at samfunnet ser på ham som annerledes. Neste steg innebærer mennenes oppfattelse av hvordan stigmaet påvirker sosial interaksjon med andre (Goffman, 1963). Dette tyder på for eksempel mennenes utfordringer hva gjelder sosial interaksjon med kvinner på samme alder, og deres oppfattelse av at de ikke klarer å leve etter de normene og forventningene som samfunnet har til eksempelvis å få kjæreste og kone. I det mennene aksepterer at de er stigmatisert, går de gjennom det siste steget i den moralske karrieren (Goffman, 1963). Mennesker som opplever samme stigma som «den passive og beskjedne mannen», «tend to have a similar learning experience regarding their plight, and similar

changes in conception of self – similar "moral career" that is both cause and effect of commitment to a similar sequence of personal adjustments» (Goffman, 1963, s. 32).

Menneses stigma som taper, stusselig, passiv og beskjeden gjør det svært vanskelig for dem å leve opp til samfunnets seksuelle skript - de forventningene og normene som samfunnet har omhandlende menns forhold til kvinner og sex (Gagnon & Simon, 2005). Mangelen på selvtillit og erfaring i møte med kvinner i voksen alder fører ofte med seg frykten for avvising (Furuholmen & Usatynski, 2016). Slik er det også for flere av mennene beskrevet i datamaterialet. Terapeuten som har mange års erfaring med overgrepsoferte i behandling, fortalte at på gruppenivå er det riktig beskrivelse av mange av mennene:

Så kan det nok være at vi har en litt større forekomst av unnvikende personlighetstyper enn det du har i en normalbefolkning. Altså, konfliktsky, eller konfliktvegrende, vanskelig for å sette ord på egne behov, vanskelig å tillate seg selv å realisere egne behov også.

Psykologspesialisten hadde samme erfaring og sa:

Det vi vet, det er at veldig mange av disse mennene, de har problemer med å håndtere og mestre likeverdige voksenrelasjoner. De kan være ganske konfliktsky. Så når de kommer i konflikt med partneren sin så, er de ikke i stand til å stå opp for seg selv og sine egne behov.

I lys av alle beskrivelsene så langt i kapittelet står menneses karaktertrekk i sterk kontrast til «hegemonisk maskulinitet». Menneses manglende evne til å håndtere forventningene som ligger i en voksen seksuell relasjon kan føre til at de blir oppfattet som mindre maskuline.

Et annet kjennetegn ved mennene som faller inn under kategorien «den passiv og beskjedne mannen», er deres utfordringer tilknyttet til å snakke om følelser. To av informantene fortalte at de opplevde mennene som unnvikende og svært lukket i møte med dem. «Flere av dem hadde vanskeligheter med å se deg i øya», var det en av informantene som sa. Miljøterapeuten fortalte:

Mange av disse her, jeg vil nesten si 100%. 100% av de overgriperne jeg jobber med har problemer med å regulere egne følelser. Enten det er sinne, eller sorg, eller glede for den sagt skyld, altså alle sånne i hvert fall vonde og vanskelige følelser, kjempeproblemer med å regulere det, for de har ikke lært det som barn.

Informanten peker her på menneses manglende opplevelse av kjærlighet og korreksjon i barndommen som en av forklaringene på hvorfor mennene har utfordringer knyttet til

reguleringer av følelser i voksen alder. Det eksisterer en forutinntatthet om at menn bryr seg mindre og snakker sjeldnere om følelser enn kvinner. Hvorvidt dette få negativ påvirkning i møte med utfordringer og livskriser, kommer særlig til uttrykk i kapittelet om «den vanlige mannen» (Kapittel 7.4). Det kan være vanskelig å legitimere overgrepshandlingen med mennenes manglende evne til å regulere følelser. Journalisten hadde refleksjoner rundt tema og uttrykte nysgjerrighet overfor disse følelsene som mennene hadde fortalt dem:

Man har litt sånn grandiose følelser, og så får man ikke det til på et vis. Men hvordan man, men det er jo noe med det at man gir seg selv rett til å, "jeg har det så jævlig inni meg, at jeg har rett til å la andre lide for å få det bedre." Det er jo ett eller annet der, at man gir seg selv rett til det.

Miljøterapeuten fortalte om menn som syntes:

At kvinner er skumle, vanskelig å forstå seg på, og skjønner dem ikke helt, vet ikke hva de vil. De kommer uansett til å bare såre meg, eller forlate meg. Har gjerne den historien på og blitt mye forlatt eller avvist. Hatt en del kjærlighetssorg kanskje.

Sexologen reflekterte også over mennenes erfaring med brudd i oppveksten som forklaring på frykten for å bli avvist og forlatt av kvinner. Mennene har opplevd «Så mange brudd og så mye, mye, brudd, med nære omsorgspersoner» i barndommen. Disse bruddene har gjort at det er svært utfordrende for veldig mange av mennene:

Å knytte bånd, altså fordi, alle, mange av disse overgriperne er veldig tilknytningsskada da, det er veldig store relasjonsskader, altså det er, de klarer ikke å knytte seg til folk, for de er blitt sviktet så mye selv, og det er også vanskelig for mange.

Ut ifra informantenes refleksjoner kan det virke som at mennene forklarer overgrepshandlingen som «Et uttrykk for manglende evne til å forvalte nære, intime relasjoner på en god måte» (Hermstad, 2006, s. 104).

Som en kort oppsummering av kapittelet så langt, kan det virke som at jeg nærmest unnskylder mennenes overgrepshandling med deres trøblete barndom, opplevelse av stemping og stigma, og redsel for å bli avvist. I likhet med hvordan Hermstad (2006) problematiserer dette synspunktet, oppdager jeg hvordan det kan være med på å skjule andre motiver. Eksempler på dette kan være mennenes seksuelle lyst og behov for sex, og mennenes behov for nærhet og tilknytning.

I likhet med «den infantile mannen» er det også flere av mennene som faller inn i kategorien av «den passive og beskjedne mannen» som opplever det enklere å kommunisere med barn enn voksne. Barn stiller ikke så mange krav og har lite seksuell erfaring. Mennene kan derfor oppleve dem som mindre kritiske enn kvinner på egen alder. Miljøterapeuten fortalte:

Det er en del av de jeg snakker med som har drevet med på nett som har begynt å legge ut en profil av seg sjøl og søke voksenkontakt. Fått masse avvisning, kanskje stygge meldinger på utseende eller hva som helst. Har fjernet bildet, lagt inn et annet bilde av noen andre kanskje. Gått ned i alder. Det er det mye lettere. De er ikke så kritiske.

En annen mann hadde sagt til en av informantene: «Barn ler ikke av penisen min. De vet ikke åssen den skal se ut eller noe som helst». Psykologspesialisten reflekterte over mennenes valg av barn på følgende måte:

Da vil jenter i mange av disse tilfellene kunne være en erstatning for en voksenpartner, og da kommer inn som en erstatning nettopp fordi at det er enklere med noen som er yngre enn noen som er på deres egen alder.

Slik sett kan det derfor være rimelig å anta at det ikke nødvendigvis handler om en seksuell tiltrekning til barn. Ei heller et uttrykk for et seksuelt behov. Psykologspesialisten sa:

Deres [mennes] egne interne konflikter, deres manglende evne til å håndtere de utfordringene en ansvarlig voksen seksuell atferd skaper for dem. Og fordi de ikke klarer å løse disse dilemmaene så vender de seg isteden mot barn. Og da blir det mer en avmactsreaksjon, enn det blir en lystprega atferd.

Overgrepet som reaksjon på avmakt, som ble beskrevet i sitatet over, kommer også til uttrykk i Groths (1982) forklaringer. Han beskriver hvordan overgrepet «may serve to restore a sense of power and control (...) It may serve to meet a need for affiliation» (Groth, 1982, s. 228). Slik sett kan det nærmest virke som at overgrepene har vært en utilsiktet konsekvens. «Den passive og beskjedne mannen» har først og fremst begått et seksuelt overgrep på bakgrunn av ønsker om å føle seg mer attraktiv og selvsikker - med andre ord mer maskulin.

7.3 Den manipulative mannen

«(...) Så vet vi jo det at det er ingenting som skjer av seg selv. For alt det vi gjør baserer seg jo på valg vi selv foretar og valg som vi må stå ansvarlig for» (Terapeuten). I intervjuene med terapeutene og fagfolkene kom det frem at noen av mennene mente overgrepet «bare skjedde» (se kapittel 7.4 og 7.5). I følgende kapittel har jeg derimot analysert frem en idealtipe av

mennene hvor overgrepet fremstår mer planlagt og gjennomtenkt. I øyeblikket når overgrepet skjer, har mennene klart å manipulere både barnet, menneskene i relasjon til barnet, og muligens også seg selv.

«Den manipulative mannen», slik jeg har valgt å definere ham, blir i intervjuene snakket frem som en som er god til å lyve, han er (tilsynelatende) bevisst i sine handlinger og kan til tider oppfattes som truende i oppførselen. Han er svært strategisk, og vil i motsetning til de to tidligere nevnte idealtypene, ha flere maskuline kjennetegn. I grove trekk er han mindre stusselig, og bærer ikke trekkene av en typisk taper. Han er en mann som har evnen til å manipulere mennesker, og dermed er det rimelig å anta at han har gode kommunikative evner (Nordhelle, 2009).

I definisjonen av manipulasjon som blir presentert i boken *Manipulasjon: Forståelse og håndtering* (2009), vektlegges seks sentrale komponenter som Nordhelle (2009) hevder må ligge til grunn for at en handling skal bli definert som manipulativ. De følgende komponentene er strategi, å oppnå en egen fordel, den manipulerede blir lurt, skjult hensikt, bevissthet, samt falsk eller usaklig presentasjon. Sammen utgjør komponentene definisjonen; «Manipulasjon er en bevisst falsk/usaklig presentasjon, som på en skjult måte og med hensikt, får andre til å gjøre noe fordelaktig for manipulator, som de ikke er klar over at de ellers ikke ville gjort» (Nordhelle, 2009, s. 24). Gjennom analyse av datamaterialene oppdaget jeg at komponentene kom til syne i mange av fortellingene om overgriperen. Jeg vil i det følgende vise på hvilken måter de fremkom.

En viktig komponent i manipulasjon handler om å være strategisk, altså å planlegge handlingen på forhånd (Nordhelle, 2009). Dette viste seg også i flere av informantenes refleksjoner om «den manipulative mannen». Flere av informantene fortalte om hvordan mennene i forkant av overgrepet har planlagt og forberedt seg mye for å komme i posisjon til å begå det seksuelle overgrepet mot barnet. For at nettverket rundt barnet ikke skal fatte mistenksomhet om mannen, er det viktig å etablere tillit til omsorgspersonene rundt barnet. Sexologen reflekterte over dette i intervjuet:

Ja ja, de kan bruke, årevis, for å bli en liksom en veldig hyggelig person. Ikke for å bli en hyggelig person, de er en hyggelig person, også får de masse tillit, også får de masse, også kan det kanskje hende overgriperen blir husvenn for eksempel, eller en som hjelper til, eller bærer varer, eller sager ved eller noe sånt. Sånn at da har jo de voksne i familien der tillit til

meg, som overgriper. Og da har jo ikke barnet noen å si ifra til. For da får jo ikke, da finner ikke barnet noen å si ifra til, for da er det den utenfor familien, så den overgriperen går ganske bevisst frem for å komme i posisjon til å misbruke barn seksuelt, og da med for eksempel da å favorisere barnet, over tid, ikke begår overgrep, men være snill helt til barnet får tillit. Og være snill sånn at omgivelsene rundt barnet også får tillit til dem. Så de går frem veldig bevisst for å komme i posisjon til å misbruke barnet seksuelt.

I intervjuene kom det frem at mange av mennene aktivt søker å komme i posisjon for å begå seksuelle overgrep mot barn. Dette gjør de ved å for eksempel søke yrker og tre inn i roller der barn er tilgjengelige. Som for eksempel lærer, fotballtrener, svømmelærer og lignende. Sexologen fortalte:

Noen kan begynne å jobbe på institusjoner, noen kan være vikarer på institusjoner ikke sant og i dusjen så kan man si at "skal jeg ta deg på tissen" liksom, også de er kanskje bare vikar kanskje, så begynner de å onanere guttene, vaske dem, og sånn ikke sant, kanskje psykisk utviklingshemmede, eller jenter. Utnytter det. Eller i barnehager hvor de sier at "jammen jeg tar, jeg steller jeg" og lukker døra, "jeg liker best at døra er lukket og sånn, jeg synes det trekker så fælt". "Eller jeg liker ikke at foreldrene skal komme bare inn, vi låser døra mens vi steller". De manipulerer omgivelsene for å komme i posisjon til å misbruke barnet seksuelt. Så det er veldig bevisst.

Slik blir også Nordhelles (2009) komponent om bevissthet gjeldene for mennenes handlingsmåter.

I forskning og av flere informanter blir prosessen beskrevet ovenfor, hvor mennene søker spesifikke roller og yrker for å etablere tillitsforhold til barnet og barnets nettverk, kalt «grooming» (Brantsæter, 2001; Søftestad, 2018). Groomingstrategier tydeliggjør at overgrepet ikke «bare skjedde», slik noen av overgriperne hadde sagt. Ifølge Søftestad (2018) benytter mennene seg av et «slags mønster for "grooming" hvor tillitsbygging, tiltakende seksualisering av relasjon, rettferdiggjøring og normalisering av seksuell kontakt, samt vedlikehold av barnets samarbeidsvilje er sentrale elementer» (s. 48). Overgriperen er sjeldent fremmed for barnet, og «kan være både tålmodige og sofistikerte i sitt arbeid med å opparbeide (manipulere frem) et bekjentskap- og tillitsforhold som *etterhvert* brukes til å begå seksuelle overgrep mot barna» (Brantsæter, 2001, s. 392).

Brantsæter (2001) beskriver hvordan mennene, i situasjonen med barna, føler seg mer kompetente. Det kan dermed tenkes at mennene føler seg mer «ovenpå», og mer maskuline sammenlignet med barna. Slik sett kan groomingstrategiene eller begrepet «teknikker» som Becker (1953) ville ha anvendt, være med på å tydeliggjøre mennenes maskuline trekk.

Kontrollaspektet som også blir presentert her, hvor mennene er i en maktposisjon i situasjonen med barna og deres familier, skal jeg komme tilbake til senere i dette underkapittelet.

Groomingstrategier er også brukt av de mennene som har begått nettovergrep av barn. Miljøterapeuten fortalte:

Når det kommer til nett da, og nettovergrep som det blir mer og mer og mer av nå. Der er det mye mer sånn: bygger opp en tillit med fremmede, driver med sånn "grooming" da, over lenger tid. Der ser man mye mer av sånn blant annet da.

Informantene fortalte om hvordan mennene har vært bevisste i valg av hvilke barn de skal begå overgrep mot. Sexologen fortalte:

De velger jo ut, i de familiene der hvor det kanskje mangler en far kanskje, eller som er litt fattige, eller som, ikke har det så bra da. Jeg har spurt overgripere "hvordan velger du ut ungene dine, altså hvordan velger du de ut?", "skanner, jeg ser hvem som, jeg ser hvem som er lett å få".

Det kan tenkes at flere av ofrene for «den manipulative mannen» vil være lik beskrivelsen av det Nils Christie (1986) betegnet som «det ideelle offeret». I listen over egenskaper til det ideelle offeret nevner Christie (1986) blant annet offerets alder, enten veldig ung eller veldig gammel. Videre er offeret uskyldig og forsvarsløs i møte med gjerningspersonen (Christie, 1986). At barnet fremstår som et ideelt offer forsvaret ikke overgrepet, men det kan forklare hvordan noen barn blir et lett bytte for overgriperen. Søftestad (2018) vektlegger også dette som et mønster i overgriperens utvelgingsstrategi av offeret. Hun beskriver offeret som et sårbart og forsvarsløst barn (Søftestad, 2018). Det kan tenkes at mennene sammenligner seg med barna, og dermed kjenner på maskuline egenskaper som for eksempel kontroll, styrke og makt. Slik sett ser det ut til at overgrepet for «den manipulative mannen» handler om mer enn å få dekket seksuelle behov. Mest av alt kan det virke som at mannen, gjennom seksuelle overgrep mot barn, forsøker å dekke sine behov for kontroll og makt.

Refleksjoner nevnt ovenfor deles også av miljøterapeuten. Da vi spurte om hun trodde mennene hadde foretatt bevisste valg for å komme i kontakt med barna han misbrukte, svarte hun: «Noen har nok det, og det er kanskje dem jeg vil beskrive som pedofile». Journalisten fortalte også om hvordan flere av mennene han hadde møtt så ut til å være strategiske i sine valg om hvordan de kunne komme i kontakt med barna. Journalisten fortalte:

Han ene var jo svømmelærer og syntes jo det var helt fantastisk, for det ga han en mulighet til å på en måte ikke utføre overgrep, men bare være sammen med dem på den måten der da. Og flere av dem sa "jeg vil være vennen din" ikke sant?

Av den grunn vil mennenes innsats for å komme i posisjonen til å forgripe seg, samt den skjulte hensikten i for eksempel jobbrelasjoner, være en falsk presentasjon. Nordhelle (2009) fremhever dette som en av komponentene i en manipulativ handling, og vektlegger hvordan handlingen ikke må presentere virkeligheten for den som skal manipuleres. Slik kan overgriperen oppnå egne fordeler samtidig som den manipulerede blir lurt. På denne måten vil alle komponentene bli representert i den manipulative overgrepshandlingen (Nordhelle, 2009).

I tillegg til manipulasjon og Nordhelles (2009) overnevnte komponenter vil «den manipulative mannen», slik denne idealtypen kommer til uttrykk i datamaterialet, også ta i bruk andre strategier for å komme i posisjon til å begå seksuelle overgrep mot barn. I lys av Beckers (1953) teori om teknikker, også brukt i kapittelet om vil «den passive og beskjedne mannen» (kapittel 7.2), vil den «manipulative mannen» anvende visse teknikker for å muliggjøre at overgrepet skal finne sted. Teknikkene vil føre mennene gjennom ulike stadier som en del av et karriereløp. Informantene snakker frem flere teknikker som vil være gjeldende for «den manipulative mannen».

Som et resultat av groomingsstrategiene har mennene dannet et sterkt tillitsgrunnlag til barnas omsorgspersoner. Dette gjør de blant annet for å ødelegge barnas muligheter for at noen skal tro på dem, dersom de en dag kommer og forteller at noen har vært slem mot dem. Sexologen utdypet dette i intervjuet og sa:

Overgripere kan også gå til barnehagen for eksempel og si "ja, nå er det vel ikke lenge før ungen min begynner å snakke om overgrep, for det er jo så mye overgrep i avisene for tiden". Så kommer kanskje barnet om tre uker og forteller at "jeg måtte suge på tissen til pappa", og da sier pappa "ja, hva var det jeg sa, husker dere jeg nevnte det?". Eller i en venneflokk, og si "ja hun Lisa [barnehageansatt] er jo helt, altså hun er jo så opptatt av den overgrepsdebatten som er for tiden, nå blir jeg snart beskyldt og". Så, dette er bevisst. Så de sørger for at da, og da, er, vet jo dere allerede hvor gæærn jeg er ikke sant, og da vil dere "ja, liksom, mennene sa jo det at det kom til å komme snart, Lisa er ikke helt god".

Til forskjell fra de to forgående maskulinitetstypene er det rimelig å anta at «den manipulative mannen» har høyere sosial kompetanse. Han forstår det sosiale samspillet godt nok til å

manipulere dem rundt seg. Han fungerer dermed bedre sosialt, og slik anses han også å være mer maskulin.

Det ble fortalt om menn som brukte trussel som teknikk for å muliggjøre overgrepet. Dersom barna ikke gjør det mennene sier og vil, så fortelles det om menn som for eksempel truer med å skade familien til barna. Sexologen utdypet:

Så sier de [mennene] at "ja, jeg ser at du liker det", "hvis du forteller det så dreper jeg deg, eller du får ikke jobbe her lenger. Jeg skal nok fortelle det. Det er du som vil dette her og, ja har du tenkt til å slutte å jobbe her du eller? Altså, hva tror du mora di sier til dette her da?" Eller de sier det at "hvis du forteller det, så må du bo hos meg", altså de bruker trusler for å få ungene til og ikke si det.

Ifølge Nordhelle (2009) er en handling ikke lenger manipulativ i det den innebærer makt. Makten, i form av for eksempel trusler, gjør at hensikten ikke lenger er skjult. Dette er en viktig komponent i en manipulativ handling (Nordhelle, 2009). Bruk av trusler kan antyde at mennene kjenner på en manglende kontrollfølelse. I frykt for å bli oppdaget, eller i frykt for og ikke lenger sitte med kontrollen, fortalte informantene om menn som tar i bruk trusler som teknikk for å muliggjøre overgrepet og hindre å bli oppdaget.

Groth og Birnbaum (1979) skiller mellom to måter overgriperen kommer i posisjon til å begå overgrepet. Det ene er beskrevet ovenfor gjennom manipulasjon og groomingstrategier. Groth og Birnbaum kaller dette for «the pressured situation». Den andre måten blir presentert som «the forced situation», og beskriver hvordan «the offender gains access to the child through intimidation in the form of verbal threats (...)» (Groth & Birnbaum, 1979, s. 143). Ifølge Groth og Birnbaum (1979) vil mennene som handler i en «forced situation» også kunne benytte seg av fysiske trusler, makt og bruk av våpen for å muliggjøre overgrepet. Dette ble i liten grad nevnt av informantene i min studie. Informantenes erfaringer tilsier at et fåtall av menn som begår seksuelle overgrep mot barn er voldelige mot barna. Journalisten fortalte:

Eh, nei jeg tror, nei den lidelsesdelen, fikk jeg ikke inntrykk av at det var så mange som, som hadde. Eller de snakket ihvertfall ikke om den da. De aller fleste som jeg snakka med var jo i sjokk da jeg snakket med dem. De bare "nei, nei, nei. Fysj, det er feil, det er følt".

Miljøterapeuten som jobber i fengsel hadde samme erfaring:

Jeg ser vel mest den voldsbiten når det er snakk om voksen-voksen. Ikke sant. At det er mindre vold når det gjelder barn». Hun fortalte videre at «det er mer av den lokkingen, få barn til å

tro at de er med på det selv. Ikke sant? Og mange av de overgriperne som har gjort det synes at det er så mye bedre enn å tvinge og dra dem, eller bruke vold.

Igjen ser vi hvordan manipulasjon er en sentral teknikk for mennene. Teknikken brukes ifølge informantene for å rettferdiggjøre det seksuelle overgrepet mot barnet. Slik hevder en av informantene at mennene også manipulerer seg selv.

I kapitlene om «den infantile mannen» og «den passive og beskjedne mannen» kom det frem hvilke tidligere stadier som har vært avgjørende for deres «overgrepskarriere». Ifølge informantenes refleksjoner er ikke dette i like stor grad tilfellet for «den manipulative mannen». Hvorvidt «den manipulative mannen» har hatt en trøblete oppvekst, blir ikke vektlagt av informantene. Det kan derimot se ut til at mennene har utfordringer rundt tilknytning, slik også de to foregående idealtypene hadde. Om tilknytningsproblematikken kunne forklares med hendelser i barndom og oppvekst, kommer imidlertid ikke like klart frem. «Den manipulative mannen» blir av informantene presentert som en som ikke opplever å ha kontrollen i et normalt forhold. Dette har de derimot behov for, og søker andre arenaer hvor de kan kjenne på kontroll. Miljøterapeuten reflekterte over dette på følgende måte:

Så det er jo noe som ikke funker i det forholdet de er i, hvis de er i et forhold. Så klarer de ikke å snakke om det feks. Kanskje han føler seg underdanig kona si, ikke like mye verdt. At det begynner litt på selvbilde, det er jo noe som går igjen da, 100% dårlig selvbilde, liten egenverdi, mye selvhat.

Med andre ord oppsøker «den manipulative mannen» arenaer hvor han kan føle seg mer maskulin, og i dette tilfellet arenaer som muliggjør mennenes seksuelle overgrep mot barn.

I intervjuene ble det snakket om hvorvidt «den manipulative mannen» har som formål å forgripe seg på barn for å tilfredsstille seksuelle lyster eller for å tilfredsstille andre behov. Slik det kommer frem av informantenes refleksjoner, kan det virke som at mennene i dette kapittelet først og fremst gjennomførte overgrepene for å dekke et kontrollbehov.

Kontrollaspektet kom også frem i intervjuet med journalisten, hvor han fortalte:

Han [overgrepsmannen] satt og sa at han tror det handler om kontroll. Det å laste ned og se barn, altså se folk begår overgrep mot barn. Det gir deg en følelse av kontroll. Og det, det har sitte i meg. For det tror jeg er en ganske viktig komponent i dette her.

Svein Mossige (1997) snakker også om mennenes motiver for det seksuelle overgrepet. De fleste seksuelle relasjoner innebærer et aspekt av at den andre er et middel for individet til å

oppnå seksuell lyst og tilfredsstillelse. For at handlingen skal betraktes som etisk riktig, må det være av frivillig karakter å bli brukt som middel. I relasjon mellom voksen og barn vil denne betingelsen ikke bli oppfylt. Mossige (1997) hevder mennenes følelse av kontroll er et sentralt aspekt i handlingen, og utdyper hvordan barnet blir brukt som middel og instrument for den voksnes seksuelle hensikter.

«Den manipulative mannen» har vist flere maskuline tendenser enn de to foregående idealtypene. Miljøterapeuten forklarte at mange av mennene hun har møtt *«har levd i et voksent forhold med en kone, kvinne og har hatt sex med henne, og samtidig har hatt sex med barn»*. Slik blir det vist hvordan mennenes maskuline trekk, i den forstand at han lever opp til den «hegemoniske maskuliniteten», eller i det minste den medvirkende maskuliniteten, kommer til syne (Connell, 2005). Vi beveger oss dermed over i en annen maskulinitetstype som kommer frem i informantenes fortellinger. Neste kapittel tar utgangspunkt i «den vanlige mannens» steg i «overgrepskarrieren».

7.4 Den vanlige mannen

Da vi spurte informantene om de kunne fortelle oss hvem disse mennene som begår seksuelle overgrep mot barn er, svarte journalisten:

Veldig sånn, hva skal jeg si. Som deg og meg. hehehe. Eller i hvert fall som meg [journalisten er en mann]. De var ressurssterke, godt utdannet de fleste, de aller fleste var i jobb, noen var studenter. Ehh, altså han ene kjente jeg - han er jo en spennende fyr lissom. Vi begynte å prate om lissom hva vi likte av musikk, ikke sant, og jeg kjente at han kunne jeg likt og tatt en øl med lissom. Så det ble nesten litt sånn ugreit, når jeg kom tilbake og lissom de andre kollegene mine var sånn "fy fader, tenk at han gjorde det". Og jeg bare "han var jo kjempesnill jo, kjempehyggelig". Så, så de aller fleste var det.

Det var særlig informanten som jobber som journalist som kunne fortelle om hvor «vanlig» han følte mennene han hadde møtt var. Slik bryter denne maskulinitetstypen særlig fra «den infantile mannen». Journalisten fortalte at de færreste var «ekle, gamle griser» som vi kjenner igjen fra media. *«Det er lissom ikke, det er ikke creepy, gamle menn lenger. Det er lissom 19-åringer og folk i 20-åra, som gjør dette her»*. Flere av mennene journalisten hadde møtt hadde helt vanlige liv med familie bestående av kone, barn og en vanlig jobb. Maskuline, ressurssterke menn, som Connell (2005) ville plassert i kategorien av «medvirkende maskuline». De var ikke i samfunnets dominante posisjon, slik den «hegemoniske maskuliniteten» tilsier, derimot var de i posisjonen hvor flest menn befinner seg. De bidrar til

å opprettholde menns dominante og overordnede posisjon over kvinner. Da vi spurte journalisten hvor mange av mennene, som han hadde møtt, som var i et forhold, svarte han: «Jeg tror det var. Mange. Eller halvparten, eller sånn 60% kanskje. Klart det var en, det var jo han som var gift og definitivt skumlest lissom. Han var jo gift og alt mulig». Journalisten fortalte om menn som hadde begått nettovergrep, og blant disse hadde han fått inntrykk av at overraskende mange var menn med IT-utdannelse. Her ser vi flere likhetstrekk med «den manipulative mannen», hvor informantene fortalte hvordan mennene strategisk og bevisst valgte yrker eller fritidsinteresser for å komme i posisjon til å begå seksuelle overgrep mot barna.

Terapeuten påpekte også at «at de[mennene] ikke er monstre som, egoistiske monstre, som misbruker barn. Men de er aktverdige mennesker som gjør etisk motiverte handlingsvalg, sånn som alle aktverdige og ordentlige mennesker gjør». Psykologspesialisten hadde samme erfaring, og beskrev dem som «kvalmende vanlig».

Jeg leste et veldig bra intervju med han som spiller Breivik i A-magasinet, Danielsen. Han hadde sett på hundrevis, eller mange timer med Breivik, og han sa at, han var kvalmende vanlig. hehe. Og jeg synes kanskje at det gjelder veldig mange [av mennene]. Dette her er ikke den monstrøse overgriperen, dette er ikke mannen i 50-årene i trenchcoat utenfor barnehagen. Dette er helt, oftest helt alminnelige mennesker som forgriper seg.

Flere forskningsbidrag forsøker å avkrefte mytene som eksisterer om seksuelle overgripere mot barn (se for eksempel (Brantsæter, 2001; Groth & Birnbaum, 1979; Hermstad, 2006; Ketchinsky, 1997a; Langfeldt, 2013; Mossige, 1997; Søftestad, 2018; Vildalen, 2014)). Mossige forklarer i boken *Barneovergriperen. Legning eller handling?* (1997) at gruppen som begår seksuelle overgrep mot barn ikke er en homogen gruppe. Groth og Birnbaum (1979) forsøker også å avkrefte en rekke myter i sin bok. Blant annet avkreftet de myten om at mennene er «dirty old men», da de presenterte forskning som hevdet at 82% av mennene var under 30 år. En annen myte de forsøkte å avkrefte var myten om at mennene er tilbakestående. Også her viste forskning ingen forskjell mellom kontrollgruppen og gruppen av menn som hadde begått seksuelle overgrep mot barn. Videre ble mytene som sa at mennene var gale, samt seksuelt frustrerte også avkreftet (Groth & Birnbaum, 1979).

Journalisten var i intervjuene nærmest fascinert over hvor overrepresentert menn var i statistikken av seksualforbrytere. Han sa:

Jeg syns jo hele det derre, det derre og kunne forstå hva det er med menn. Altså du har jo selvfølgelig en liten andel kvinner også, men det er så utrolig få. Så vi kan bry oss om de etterpå på en måte, etter at vi har forstått hva det er som ligger i menn som gjør at vi har et behov for å gjøre de greiene der. Fordi det gjelder så mange, at det er på en måte ikke, det tenker jeg da. Det er ikke bare, du kan ikke avfeie det og si at dette er bare, dette er "de andre", de er ekle og er ikke som oss. Jo, de er som oss. Det er noe inni oss menn som gjør at vi, og sånn sett har Øverland rett da at det er noe genetisk. Men det er inni alle menn da, det er noe som gjør at vi alle vil ha mulighet da, til å bli dratt over til å nye å se andre lide, av en eller annen grunn. Og det syntes jeg er kjemperart da. Jeg lurer veldig på hva det er for noe.

Videre reflekterte han:

Ehh, det er vel mer at jeg har tenkt selv da, at jeg tror vi har mindre empati, har jeg skjønt. Menn har det. Og at det er eh, jeg tror også det er en stor grad av en slags nysgjerrighet, litt sånn hva skjer hvis jeg trekker alle beina av denne flua lissom? Ehh, tenk på de første kirurgene lissom, som driver og graver i folk. En sånn manglende, man blir drevet av nysgjerrighet, samtidig som man ikke forstår at det man gjør kan skade andre.

Journalisten trekker frem menns nysgjerrighet som en forklaring på at noen av mennene begår seksuelle overgrep mot barn. Hvordan nysgjerrighet kan føre til en avhengighetsfølelse kommer jeg tilbake til litt senere i dette underkapittelet.

Presentert innledningsvis (kapittel 1.1) kan en stereotypisk fremstilling av overgripere som «monstre» eller «gamle griser» føre til at vi overser alle tilfellene hvor overgriperne ikke stemmer med denne beskrivelsen. Forskningsbidrag peker på overgriperen som en lite homogen gruppe, bestående av både dem vi ser på som «typiske kriminelle» og «den vanlige mannen». Informantenes refleksjoner gjør at jeg stiller meg spørrende til dette; hva er det som gjør at «den vanlige mannen» forgriper seg på et barn?

Flere av informantene trekker frem endringer i livet, såkalte livskriser, som en forklaring på hvorfor «den vanlige mannen» har begått seksuelle overgrep mot barn. Psykologspesialisten utdypet dette og fortalte at «*faren for noen, er jo når det skjer noe kjipt i livet da, for eksempel samlivsbrudd og tap av inntekt og sånt no. Det er da en del forgriper seg også. Det går dårlig*». Det kan tenkes at mennene kan kjenne på tap av kontroll, og tap av maskulinitet når han går igjennom slike kriser. Overgrepet kan dermed være et forsøk på å opprettholde mannens maskuline følelse, slik Groth og Birnbaum (1979) også beskriver et av motivene til voldtektsmenn.

Informantene fortalte om hvordan mennene er i konflikt med kona, og at mangel på et seksualliv kan gjøre mennene i stand til å begå seksuelle overgrep mot barn. Miljøterapeuten beskrev hvordan mennene har vanskeligheter for å snakke om ting som ikke fungerer i samlivet. «Kanskje han føler seg underdanig kona si, ikke like mye verdt». Hun impliserte at det seksuelle overgrepet fungerer som en slags erstatning for noe som ikke fungerer. Groth (1982) beskriver denne «typen» av overgripere som «regressed offenders». «Regressed child molesters are drawn to children sexually in an attempt to replace their adult relationships which have become unfulfilling or conflictual» (Groth, 1982, s. 216). Dette kommer også til uttrykk i en av fortellingene som psykologspesialisten la frem. Han fortalte om en familie, hvor kona hver ettermiddag tok seg en gåtur i åttetiden, slik at mannen kunne forгриpe seg på barnet. Mannen og kona snakket aldri om det som foregikk, men informanten hadde fått inntrykk av at det var en implisitt enighet mellom ekteparet om at mannen måtte bli tilfredsstilt seksuelt ved hjelp av barna. Psykologspesialisten fortalte videre at «Han måtte jo ha et seksualliv, og hun ville jo ikke gi han det». Vi ser antydninger til at det seksuelle overgrepet mot barnet inneholder motivasjon av seksuell karakter for disse mennene. Overgrepshandlingen blir dermed et uttrykk for forestillingen om den maskuline seksualdrift.

For noen av mennene i idealtypen «den vanlige mannen», peker flere av informantene på avhengighet og en heftfølelse som en av årsakene til at de begår seksuelle overgrep mot barn. Dette er særlig gjeldende for de mennene som utfører nettovergrep mot barn. Miljøterapeuten har møtt flere menn som soner for nettovergrep. Hun sa:

Ja, for de har veldig lite bevissthet rundt hvorfor man havner i det mønsteret man gjør og, eh de som driver på nett beskriver det veldig ofte som et sånn hekt. Man blir hekta på nye bilder og nye videoer, og jeg spurte "hvordan får du tid til å se på alt det?" "Nei, jeg gjør ikke det". Det er bare en samling. Og hvis det er gamle bilder så er det ikke noe interessant. Så kommer det opp et nytt bilde så er det sånn "okei. fjoh, nå kan jeg slappe av i dag. Nå har jeg fått". Veldig mye på sånn nye bilder og nye videoer. Sett det, arkivert. Og så bruker man ikke noe mer tid på det, i det hele tatt.

Dette kan tolkes som at det ikke nødvendigvis er mennenes seksuelle motiv som er grunnleggende årsak til overgrepet. Journalisten hadde samme erfaring, og hevdet det kunne sammenlignes med andre former for avhengighet:

Jeg tror nok, det at det kan ses på som en form for avhengighet, ja det.. Ja, han [en som informanten hadde snakket med] snakket om kontroll, han snakket også om det da, at for mange er det nok en form for avhengighet, mente han da, også. Ehh, med at det gir deg en god

følelse, rett og slett. Det døyver de vonde følelsene du har inni deg selv, på et eller annet vis. Sånn som alkohol, og vet ikke jeg, spilling eller hva som helst. (...) Men det må jo være et eller annet inni deg som, eh, jeg vet ikke, kanskje det er helt tilfeldig hvilken avhengighet man ender opp med da. Er det alkohol eller barneporno lissom? Men samtidig kan man tenke seg at dette med å se overgrep mot barn at det lissom, hva døyver det da? Hva er det med det som gjør at du på en måte, hvilke følelser har du inni deg som trenger på en måte å lappes sammen ved å se det? Det er jo interessant å finne ut.

I et karrieresperspektiv synes livskrise å være avgjørende for «den vanlige mannen».

Livskrisen kan føre til manglende kontroll hos mennene, der de kjenner på en form for avmaktsfølelse. Dette kan så knyttes til manglende følelse av maskulinitet. Ved at mennene mangler kontroll over visse områder i livet, gjør at de kan kjenne en lengsel etter kontroll som sådan; en lengsel etter en følelse av maskulinitet. I forrige kapittel 7.3 så vi også hvordan kontrollaspektet var viktig for «den manipulative mannen». Skillet mellom «den manipulative mannen» og «den vanlige mannen» er med andre ord ikke like tydelig. Til forskjell fra «den manipulative mannen» som ut ifra informantenes refleksjoner så ut til å legge til grunn et rendyrket kontrollaspekt som motivet for det seksuelle overgrepet, kommer ikke dette like klart frem i fortellingene om «den vanlige mannen». Journalisten reflekterte over hva det er med menn som gjør dem til seksuelle overgripere;

Og så tror jeg det er noen sånne faktorer som, ehh, ønske om kontroll. Det er kjempeviktig i en persons liv. Ehh, det er noen ting som er helt sånn basic, og hvis ikke du føler du har kontroll i ditt eget liv, så gjør du hva du kan. Da er det helt uvesentlig hva du gjør mot andre, for å få det. Ehm, og så er det vel en, ja. Gruppe, det der å føle seg en del av en gruppe. Men da har du. Når det slår inn da, så er det allerede et godt stykke på vei da, et eller annet sted.

Det handler med andre ord om å oppnå kontroll over egen situasjon, en situasjon hvor mannen kanskje ikke føler seg like maskulin som andre menn. Dette kan særlig gjelde i forholdet med kona.

7.5 Den fødte overgriperen

Karriereforløpet til mennene som hevder de er født med en seksuell tiltrekning til barn, er annerledes beskrevet enn for de andre maskulinitetstypene. For «den infantile», «den passive og beskjedne», og «den manipulative mannen» er mennenes barndom og oppvekstkår en sentral forklaring på hvorfor mennene har begått seksuelle overgrep mot barn. De har med andre ord et relativt likt utgangspunkt i utviklingen av en «overgrepskarriere». For «den vanlige mannen» ser vi noen likhetstrekk med «den manipulative mannen», der tilknytningsproblematikk kan antydes å være en del av forklaringen til mennenes

overgrepsatferd. Utover dette kommer ikke fasen om barndom, hvor for eksempel et revictimiseringsperspektiv blir vektlagt, like tydelig frem i informantenes fortellinger om den «vanlige mannen». I følgende kapittel skal jeg presentere den maskulinitetstypen som i datamaterialet skilte seg mest ut fra de andre, hva gjaldt «overgrepskarrierens» stadier.

Innledningsvis i intervjuene stilte vi spørsmål som omhandlet terapeutenes og fagfolkernes perspektiver og tanker rundt begrepene pedofili og pedoseksualitet. Formålet med å stille disse spørsmålene var først og fremst for å kartlegge hvilke begreper de ønsket å bruke i intervjuene (Kap. 3.5.2). Videre ønsket vi med utgangspunkt i intervjuguiden at informantene skulle formidle tanker de hadde om begrepet «pedofili». Ut fra deres refleksjoner ønsket jeg å analysere frem mulige svar på spørsmål som «fødes man(n) med seksuelle tiltrekninger til barn, eller blir tiltrekningene utviklet?», «er alle som har begått seksuelle overgrep mot barn pedofile?» og «hvordan kan bruken av begrepet pedofil si noe om maskulinitet?». Det finnes ingen konsensus, hverken blant våre informanter eller fagmiljøet generelt, om hvorvidt seksuelle overgrep mot barn kan forklares med utgangspunkt i en seksuell legning, en drift, eller en forstyrrelse (Brantsæter, 2001). Uten å gå i dybden i begrepets opprinnelse, ble pedofilibegrepet allerede på slutten av 1800-tallet brukt som en forklaring på personer som hadde en vedvarende seksuell tiltrekning mot barn (Langfeldt, 2013). Hundre år senere, på 1970-tallet, oppsto «alminneliggjøringen» av homofili. Homofili ble dermed forstått som en legning. I takt med denne alminneliggjøringen av homofili var det også en gruppe med pedofile som mente at pedofili var en medfødt legning (Langfeldt, 2013).

Blant informantene var det ingen som brukte begrepet «pedofili» med betydningen legning. Psykiateren avviste ikke tanken om at gener kunne være innblandet: *«altså det kan jo være noe gener og en eller annen tendens man er født med, men som sagt, har du vært utsatt for overgrep selv, så er jo terskelen lavere tror jeg»*. Hennes forklaring starter med en biologisk forklaring, men forflytter seg raskt over til en sosiologisk forklaring der oppveksten og revictimiseringsperspektiv er sentral. Det var derimot flere av mennene selv som mente at de var født med en seksuell tiltrekning til barn. Noen av dem hevdet det var en legning. Dette kom blant annet frem i intervjuet med journalisten som fortalte om et møte med to menn: *«Begge to forteller jo meg at de, ehh, at de kjente en dragnig mot barn allerede i begynnelsen av tenåra. Eller kanskje før det til og med også, at de likte barn. De er veldig på det at de er pedofile»*. Legningsperspektivet muliggjør dermed fødsel til et eventuelt «startpunkt» for noen av mennenes «overgrepskarriere».

Vi stilte informantene spørsmålet om hvor mange av mennene som selv hevdet de var født med en seksuell tiltrekning til barn. Terapeuten svarte:

Et lite antall, men det finnes. Og det er mange som er redd for at de skal komme til å begå seksuelle handlinger mot barn fordi de har kjent seksuelle impulser, som har hatt barn som objekt. Det betyr ikke at risikoen faktisk er tilstede for at de skal begå denne handlingen, men den kan være det. Og det betyr ikke at det behøver å være et uttrykk for en grunnleggende seksuell preferanse eller orientering retta mot barn, men det kan være det. Men vi snakker altså ikke om en, om en identitetsdannende orientering. Altså identitetsdannende i den forstand at det er en del av personligheten og konsistensen og strukturen hos vedkommende. Vi snakker jo om at det er noe som en skjevutvikling av det seksuelle tenningsmønsteret og det seksuelle handlingsmønsteret.

Terapeuten hadde med andre ord erfaring med at noen av mennene selv hevdet de var født med en seksuell tiltrekning til barn, men terapeuten var imidlertid ikke sikker på om det var en legning. Sexologen opplevde også at noen av mennene hun hadde i terapi mente de var født med en pedofil legning, men til tross for dette fikk de (mennene) «I hvert fall ikke anledning til å opprettholde det [bruken av pedofilibegrepet] i samtale med oss». Videre hevdet hun at «det er ikke noen som er født sånn».

Det eksisterer imidlertid ingen forskning som viser at overgrepssatferd skyldes genetiske forhold (Hermstad, 2006). Det er derfor rimelig å anta at seksuelle overgrep mot barn kan skyldes andre forhold enn genetik og legning, slik som kapitlene ovenfor har forsøkt å eksemplifisere. Journalisten var også usikker i sitt svar på spørsmål om hvorvidt pedofili er en legning eller ikke; «Der vil du få forskjellige svar, avhengig av hvem som svarer. Fordi her tror jeg vi går inn på departementet tro, og ikke viten». Videre fortalte han at han benytter begrepet pedofil i møte med menn som selv bruker begrepet.

I intervjuene kom vi inn på «den fødte overgriperens» motiv for å begå seksuelle overgrep mot barn. Journalisten fortalte:

Det er jo de som nyter å se barn skada, og så er det de som tenker, som snakker om kjærighet lissom. Men så er det jo veldig glidende overganger der. Eh, og det er det som jeg syntes er veldig rart, ikke sant. Sånn som han, eh, særlig han [fjernet navn som kan identifisere informant]. Han er lissom, er på en måte i dette her, på den ene siden snakker han veldig om at de utførte jo et overgrep, flere ganger møttes de for å begå et overgrep mot denne fire-åringen, og på den andre siden så beskriver han at det er, jo, dette er kjærighet. Det var ikke bare det seksuelle vi var ute etter. Vi var ute etter et forhold med henne.

For «den fødte overgriper» blir altså motivet i det seksuelle overgrepet mot barn likestilt med motivet for forhold mellom jevnaldrende. Det handler om kjærighet, nærhet, trygghet og en seksuell tilfredsstillelse. Slik avviker mennenes seksualitet fra den «hegemoniske maskuliniteten» hvor normen om heterofili fremdeles står sterkt. Et seksuelt tenningsmønster mot barn vil defineres som et avvik, og mennene blir dermed tilskrevet et avvikerstempel (Goffman, 1963; Merton, 1968). Informantenes beskrivelser av «den fødte overgriperen» snakker dem inn i en mindre maskulin rolle.

I forkant av selve overgrepet kan det være avgjørende for «den fødte overgriperen» at han ikke opplever korreksjon fra mennesker rundt. Det fortelles om menn som søker plattformer som «normaliserer» den seksuelle tiltrekningen de har mot barn - arenaer der de møter likesinnede. Journalisten fortalte om en av mennene han hadde vært i kontakt med:

Så gikk han på internett, og fant gjengen sin der. Kan du si. Først ble han med i noe som het "pedo support community", som er en sånn "snill", altså de utgir seg for å være det de sier på en måte. Men det er en sånn selvhjelpsgruppe for pedofile da. Eh, hvor du får ingen korreksjon da, i det hele tatt.

Han fortalte videre om hvordan disse gruppene nærmest forgyller og normaliserer det, og sa:

Velkommen du er en av oss, ikke sant. Han fortalte at, "aldri fått så mange gode venner". Både når han kom dit selv, og etterhvert når han ble en av moderatorene, og ønsket folk velkommen og sa lissom, "fortell til meg"(...) Så kommer de og kan fortelle det til noen, og holdt jeg på å si komme med møkka si, og få høre at det er helt greit, du er normal, du er en av oss, det er ikke noe problem, ikke sant. Det å få høre at, det gjelder oss alle, ikke sant, det å få høre at du lissom, altså herregud alle har groms inni oss, assa gud vet hva som finns, ikke sant. det er så mye dritt. og det å kunne fortelle om det til noen, og så få høre at det er greit, du er allikevel et menneske. Det er ikke noe som er bedre enn det.

Det var slik mennene beveget seg inn i stadier i karrieren hvor overgrepet fant sted, som et resultat av mangel på korreksjon.

Og derfra var det bare rett ned, ikke sant. Til og drive sine egne nettsted, og så blir ikke det nok. Det er ikke nok å sitte og se på det, du må vite hvordan det oppleves selv, og så avtaler de et møte med en far som hadde en fire åring som de kunne låne, og så dro de og besøkte han. Og så ble de arrestert dagen etter. Så det er helt sånn skoleeksempel på dette her.

7.6 Oppsummering

Maskulinitetstypologien beskrevet i dette kapitlet er mine tolkninger av idealtyper av mennene som begår seksuelle overgrep mot barn, slik de blir beskrevet av terapeutene og fagfolk. Idealtyper fordi de på samme måte som Connells (2005) maskulinitetstyper kun gir et forenklet bilde av virkeligheten. Maskulinitetstypologien har blitt anvendt for å vise hvordan en «overgrepskarriere» kan utvikle seg på ulike måter, gjennom ulike faser. Analysen har vist hvordan perspektiver som infantilisering, revictimiseringsperspektiv, stigma, stemping, og livskriser kan være en del av forklaringen på hvorfor noen menn begår seksuelle overgrep mot barn. Slik har jeg forsøkt å vise hvordan dette stadiet av «overgrepskarrieren» ser ut til å henge sammen med det første stadiet beskrevet i forrige kapittel. Idealtypen som skiller seg mest fra de andre er «den fødte overgriperen». Analysens funn viser at overgrepene, for mennene som faller i denne idealtypen, først og fremst skjer på bakgrunn av en seksuell tiltrekning mot barn. Gjennomgående for alle kapitlene er diskusjonen rundt hvorvidt det seksuelle overgrepet, ifølge terapeuter og fagfolk, har blitt begått for å dekke seksuelle behov, eller om andre bakenforliggende aspekter også kommer til syne. Mine funn tilsier at det i ulike grader kan se ut som at mennenes overgrepshandlinger er et forsøk på å føle seg mer maskulin.

8 Idealtyper av overgripere i behandling i «overgrepskarrierens» siste fase

Maskulinitetstypologien jeg analyserte i forrige kapittel «emphasize[s] junctures between stages as critical crossroads that delineate alternative career paths, rather than positing a single career route that is followed by all persons with mental illness» (Aneshensel, 2013, s. 606). Dette er også tilfellet i følgende kapitlet. Som Aneshensel (2013) presenterer, finnes det flere veier mot en «overgrepskarriere». I følgende kapittel analyseres frem hva jeg anser å være «overgrepskarrierens» siste fase. To idealtyper av menn som begår seksuelle overgrep mot barn kommer til syne i datamaterialet. Den siste fasen i mennenes «overgrepskarriere» inkluderer menn som er oppdaget, ofte dømt og som soner dommen. Vi befinner oss altså i en fase i etterkant av det faktiske overgrepet. Jeg opplevde at informantene snakket om færre typer av menn i følgende fase, enn i «overgrepskarrierens» andre fase, beskrevet i forrige kapittel (Kapittel 7).

Goffman (1961) peker også på to faser ved den mentale pasientens moralske karriere. Den ene fasen handler om hvorvidt pasienten aksepterer sin rolle som pasient, og dermed i større grad handler i tråd med de normer og forventninger som ilegges pasienten. Den andre fasen peker på handlingene pasienten gjør, for å ikke anerkjenne situasjonen de befinner seg i (Goffman, 1961). Goffman (1961) beskriver det på følgende måte: «THE last step in the prepatient's career can involve his realization – justified or not – that he has been deserted by society and turned out of relationships by those closest to him» (Goffman, 1961, s. 136).

Hvordan kommer maskulinitet til uttrykk i informantenes fortellinger om mennene i behandling? Idealtypene i følgende kapittel tar utgangspunkt i mennenes forsøk på å rasjonalisere overgrepshandlingen, eller om de erkjenner handlingen de har begått. Derav idealtypene «den rasjonaliserende mannen» og «den erkjennende mannen».

8.1 Den rasjonaliserende mannen

Forrige analysekapittel (kapittel 7) analyserte frem informantenes refleksjoner om mennenes bruk av teknikker og strategier for å muliggjøre overgrepet. Dette kom særlig til uttrykk i kapittel 7.2 om «den passive og beskjedne mannen» og kapittel 7.3 om «den manipulative mannen». I hvilken grad mennene var bevisste i sin bruk av disse teknikkene i forkant av overgrepet, var ikke informantene overbevist om. Følgende underkapittel skal omhandle

mennenes teknikker og strategier for å rasjonalisere overgrepet i etterkant av overgrepet. «Den rasjonaliserende mannen» forsøker å gi en akseptabel og tilsynelatende fornuftig forklaring på det seksuelle overgrepet de har begått.

Interestingly enough, the patient, especially at first admission, may manage to keep himself from coming to the end of this trail, even though in fact he is now in a locked mental-hospital ward. On entering the hospital, he may very strongly feel the desire not to be known to anyone as a person who could possibly be reduced to these present circumstances, or as a person who conducted himself in the way he did prior to commitment. Consequently, he may avoid talking to anyone, may stay by himself when possible, and may even be "out of contact" or "manic" so as to avoid ratifying any interaction that presses a politely reciprocal role upon him and opens him up to what he has become in the eyes of others. (Goffman, 1961, s. 136)

Goffman (1961) beskriver her første fase av en pasients moralske karriere, og jeg ser likhetstrekk med «den rasjonaliserende mannens» væremåte i behandling. Mennene forsøker å opprettholde sin posisjon ved å ikke la seg påvirke av stempelet som seksuell avviker og overgriper. Slik vil «den rasjonaliserende mannen» ikke oppleve en «identity turning point», som ifølge Karp i Aneshensel (2013) beskriver øyeblikket hvor pasienten utvikler en selvbevissthet om sin stigmatiserende posisjon (s. 610).

I intervjuene fortelles det om hvordan «den rasjonaliserende mannen» forneker skadene de har påført barna. Noen forneker også selve overgrepet. For «den rasjonaliserende mannen» vil innrømmelse av skyld være delvis eller helt fraværende. Det kommer frem fra informantenes fortellinger at flere av mennene ikke tar på seg ansvar for handlingen som har skjedd. Psykiateren fortalte:

Også er det veldig forskjellig hvor man er i den prosessen av å erkjenne skyld. Noen begynner jo i helt benektning, eller å bagatellisere det helt. Og noen har jo fått beskjed av advokatene sine å lyve i rettsaken». Videre forteller hun om menn som sier at «"dette har jeg aldri gjort, jeg har aldri prøvd meg, det er bare eksen som vil beskyld meg fordi hun hater meg" eller "bare barnet som vil ha erstatning" eller "noen har overtalt barna, eller manipulert dem".

Slik jeg tolker hennes refleksjoner kan det virke som at mennene forsøker å opprettholde en maskulin rolle hvor stolthet står sentralt. De forsøker å leve opp til den «hegemoniske maskuliniteten». I frykt for å bli stemplet som en overgriper, og dermed fremstå som mindre maskulin, går noen av mennene inn i en benektende fase.

Sexologen fortalte om hvordan mennene i gruppeterapi rasjonaliserer og bagatelliserer sine handlinger i forhold til andres handlinger:

"Ja, men jeg har bare begått overgrep mot egne barn da". Eh," ja, ja, for jeg kan jo ikke gå til horer". Altså at de rettferdiggjør at det er i hvert fall egne barn. Mens kanskje en annen har begått bare overgrep mot vennene til barna (...) ja, for han som da begår overgrep mot vennene til barna, så tar han i hvert fall ikke sine egne. Men en annen står ved en skole og voldtar barn, eller får barna til å ta seg på tissen, og han kjenner de i hvert fall ikke. Man rettferdiggjør handlingene sine på en annen måte, ut ifra det man selv gjør da.

Mennene ser sin handling i relasjon til andres handlinger, og deres rasjonaliserende væremåte blir av informantene snakket frem som en måte å hevde seg over andre. Kanskje som en måte å fremstå som mer «hegemonisk maskulin». Andre forsøker å distansere seg fra det stereotypiske bildet av en seksuell overgriper som voldelig og maktfull, ved å tilskrive offeret ansvar. «*Hun sa ikke nei*», var det en av mennene som hadde fortalt i behandling. Sexologen fortalte at noen av mennene også virket overbevist om at barna hadde likt det, og på den måten rasjonaliserte overgrepet:

De gjør også slik at barna får orgasme, altså guttene kanskje får ereksjon, nå snakker jeg om sånn 12-13åringer, 11-12-13års gamle gutter, og kanskje de får utløsning når overgriperen holder på, for kroppen reagerer. Så sier de at "ja, jeg ser at du liker det".

På denne måten fraskriver mennene seg ansvar for overgrepshandlingen. Noen av mennene var ikke enig i at handlingen de hadde utført var et overgrep, ettersom de mente at handlingen var positivt for barna. Mennene uttrykker i behandling at de tror de har gjort barna en tjeneste ved å introdusere dem for seksualitet og samliv. Terapeuten fortalte om noen av mennene som på sett og vis manipulerte seg selv til å tro at det de gjorde var for å lære barn om seksualitet. I terapi hadde noen av mennene fortalt:

Jammen barn har behov for kontakt med voksne, barn har behov for å lære om sex, og det er de voksne som må lære dem det, og de må lære det på den autentiske måten, gjennom det å være delaktig i seksuelle handlinger.

Miljøterapeuten som jobber i fengsel fortalte at de i gruppeterapi er opptatt av å spørre mennene om risikofaktorer som muliggjorde overgrepet. De stiller spørsmål som:

Hva er det som får deg til å gjøre disse overgrepene? Eller hva er det som trigger frem denne atferden i deg da? Hva er det som får deg til å gå og sette deg foran nettet å begynne og klikke, og så er du inne på overgrep mot barn?

Hun fortalte at mennene svarer:

"Nei, det bare skjedde." Det er veldig typisk. Det bare skjedde. Det er jo aldri sånn. Overgrep mot barn skjer ikke bare. Det er en prosess, ikke sant. Så det går veldig mye av disse risikofaktorene på. Hva skjedde i forkant? Hvordan var dagen din, uka di, måneden din, livet ditt i den perioden? Så kan de si: Nei, kona hadde fått kreft. Men hva skjedde rett før du satt deg ned? Så da er kanskje en risikofaktor kan være alkohol, en annen risikofaktor kan være masse stress på jobben. Så det er flere ting da.

Sitatet viser hvordan mennene minimaliserer handlingen, og er særegne teknikker som brukes av «den vanlige mannen». Ut ifra måten «den infantile mannen» blir snakket frem, som blant annet lettere utviklingshemmet, kan det tenkes at bagatelliseringen om at «*det bare skjedde*», kan være gjeldende for dem også. Det kan virke som at mennenes tenkemåter er preget av en uvitenhet om hva som er rett og galt. Måten «den rasjonaliserende mannen» forteller at det «*bare skjedde*», kommer også frem i intervju med psykologspesialisten. Han fortalte at noen av mennene

Er overbevisst om at dette er da greit, eller ehh det jeg kaller minimalisering, bagatellisering, idyllisering som et psykologisk forsvar som sitter hardt. Og det skjønner jeg godt at det sitter godt i et samfunn som er så fylt opp med offisiell fordømmelse.

Å rasjonalisere overgrepet med en grunnleggende seksuell drift, eller pedofili som legning, var en strategi noen av mennene tok i bruk i behandling. Sexologen fortalte:

Ja ja ja, det er jo noen overgripere som tenker at jeg tenner seksuelt på barn og det er min legning, så jeg må jo få pule en unge av og til (...) jeg er forelsket i barnet, eller jeg har det bare sånn, jeg er pedo, så jeg må bare pule en unge av og til.

Vi ser her hvordan mennene forsøker å rasjonalisere overgrepet ved å referere til noe som ligger latent i dem, noe de ikke kan noe for, slik «den fødte overgriperen» også gjorde. Denne forklaringen innebærer en grunnleggende legitimering basert på forestillingen om den maskuline seksualdrift.

8.2 Den erkjennende mannen

Den moralske karrieren beskriver en prosess hvor en person aksepterer stigmaet som er påført ham, og forsøker deretter å leve etter stigmaet (Goffman, 1961). I følgende underkapittel skal jeg forsøke å analysere hvordan «den erkjennende mannen» legitimerer sitt stigma som overgriper og inkorporerer den i sin selvforståelse, slik det kommer frem av informantenes refleksjoner. Dette fremstår som et sentralt steg i utviklingen av en «overgriperidentitet» (Aneshensel, 2013, s. 604).

For the person who has come to see himself – with whatever justification – as mentally unbalanced, entrance to the mental hospital can sometimes bring relief, perhaps in part because of the sudden transformation in the structure of his basic social situation; instead of being to himself a questionable person trying to maintain a role as a full on, he can become an officially questioned person known to himself to be not so questionable as that. (Goffman, 1961, s. 124)

«Den erkjennende mannen» er han som søker hjelp for overgrepet han har begått. Psykiateren fortalte: *«Noen er jo veldig tydelige fra starten av at, "jeg kan ikke fortsette med dette, dette ødelegger jo livene til både andre og meg selv"»*. «Den erkjennende mannen» kan også kjenne på en enorm skamfølelse i etterkant av overgrepet. Sexologen fortalte at alle som kommer til dem i behandling: *«Må innrømme at de har gjort det, og ta på seg skylda. For det er frivillig, og det er helt, helt lavterskeltilbud. Og det er venteliste»*. Da vi spurte sexologen hva som var kjennetegnet til noen av dem som kom i behandling svarte hun: *«Skam, skam, skam, skam, skam. Mange som får dårlig samvittighet etterpå»*. Journalisten hadde lignende erfaringer, og fortalte om menn som: *«Eh, nei de ble jo veldig flau da. Ja, altså som sagt, vi satt dem jo på en måte inn i en sjokktilstand»*. Det hendte også at mennene angret på hendelsen, og lovet å aldri gjøre det igjen.

Ifølge flere av informantene var frykt for at de skulle begå flere overgrep en av årsakene til at mennene oppsøkte hjelp. *«Han er jo livredd for å gjøre noe gærent»*, fortalte psykologspesialisten. Sexologen hadde lignende erfaring, og fortalte om menn som var: *«Redde for at de skal gjøre det fysisk»*. Det gjaldt særlig for de mennene som var dømt for nettovergrep, og som kjente på en avhengighet og hekt. De søkte hjelp fordi de var livredde for at det kunne skje igjen.

I NRK-programmet *Innafor*, som jeg nevnte innledningsvis, ble vi introdusert for menn som hadde en seksuell tiltrekning til barn, og som hadde oppsøkt hjelp hos sin fastlege, men ikke fått det (NRK, 2017). Lignende erfaring hadde journalisten. Han fortalte om en av mennene som hadde sagt:

"Herregud jeg må gjøre noe med dette her", og så oppsøkte han psykolog og fortalte "jeg liker barn". Så fikk han en lengre "lecture": "dette må du bare takle, dette kan ikke vi gjøre noe med." Håndtere det selv for resten av livet, lykke til. Så han fikk på en måte bare en bekreftelse på at det er ingen som kan hjelpe meg.

Flere av informantene pekte på manglende lavterskeltilbud, særlig for dem som ønsker hjelp, slik «den erkjennende mannen» gjør. En av utfordringene som flere av mennene opplevde,

ifølge journalisten, var frykten for å kjenne legen eller psykologen, spesielt hvis de kom fra små steder. Kjennskapet fører til at terskelen for å spørre om hjelp kan bli større, kanskje til og med for stor.

Ja, mm. "Og jeg trenger hjelp. Men hvor skal jeg få hjelp hen? Vi bor på et lite sted på Vestlandet, altså fastlegen er lissom far til.. Kan ikke gå å snakke med han om at jeg laster ned overgrep." Han hadde fått noen timer hos IKST her i Oslo, men med ventetid, på gud vet hvor lenge. Og skulle han fly inn til Oslo, altså hvor mange ganger kunne han gjøre det. Så han savna det veldig. Og det trengs altså. Og det er jo det som jeg kjenner bekymrer meg veldig,.

«Den erkjennende mannen», slik jeg tolker informantenes refleksjoner, blir på den ene siden beskrevet som en maskulin mann. De maskuline trekkene kommer særlig til uttrykk i mennenes ansvarliggjøring av handlingene de har gjort. «Den erkjennende mannen» har et ønske om å ikke være overgriper, altså et ønske om å være mer maskulin, gitt at man er mer maskulin når man ikke begår et overgrep. Som hjelpesøkende ønsker «den erkjennende mannen» å ta på seg ansvar for en handling som av allmenn oppfatning virker å være lite assosiert med maskuline trekk. På den andre siden kan de erkjennende handlingene vise tegn til feighet. «Den erkjennende mannen» viser dermed færre maskuline trekk, da feighet og maskulinitet ikke går hånd i hånd. Feigheten kan eksempelvis komme til syne gjennom å bli skrevet inn i en rolle som hjelpesøkende. «Den erkjennende mannen» som hjelpesøkende, avkrefter myten om at menn ikke snakker om følelser. Slik vil den hjelpesøkende atferden uttrykke mindre maskuline trekk, gitt at menn som snakker om følelser er mindre maskuline. Han blir tilskrevet, og aksepterer sin rolle som avviker, noe som fraskriver han maskuline trekk.

8.3 Oppsummering

Forsøkt vist i kapittelet, fortelles det om to idealtyper av mennene i siste fase av «overgrepskarrieren». Analysen har vist hvordan «den rasjonaliserende mannen» forsøker å opprettholde en rolle som uskyldig, og gjerne også behjelpelige i relasjon til barna. Bagatellisering, rasjonalisering og bortforklaringer er noen av teknikkene mennene tar i bruk for å rettferdiggjøre overgrepshandlingen, og i et forsøk på å fremtre mer maskuline. «Den erkjennende mannen» viser både maskuline og fravær av maskuline trekk i det de fremtrer som hjelpesøkende. På den ene siden forsøker de å stå til ansvar for handlingene de har begått, som kan være tegn på maskuline trekk. På den andre siden vil noen hevde at en hjelpesøkende mann vil bære preg av feighet, og derav fremstå mindre maskulin.

9 Sammenfatning og avsluttende ord

I masteroppgavens siste kapittel skal jeg oppsummere analysens funn. Deretter skal jeg kort se mine funn i lys av tidligere forskning om seksuelle overgrep mot barn. Avslutningsvis vil jeg peke på hvordan mine funn kan ha relevans for feltet sosialt arbeid, samt peke på interessante aspekter som kan være fruktbart å undersøke videre.

Formålet med masteroppgaven har vært å undersøke problemstillingen: *På hvilke måter forstår erfarne terapeuter og fagfolk seksuelle overgrep mot barn, og hvordan spiller kjønn en rolle i forståelsen?*

Gjennom intervjuer av seks terapeuter og fagfolk har de formidlet sine refleksjoner om temaet seksuelle overgrep mot barn. Med inspirasjon fra Connells (2005) maskulinitetstypologi har jeg analysert frem kjønnets rolle i informantenes forståelser. Maskulinitetstyper av menn som begår seksuelle overgrep mot barn er idealtypene, og slik funnene mine viser, vil «overgrepskarrieren» variere både på tvers av maskulinitetstypene og innad.

The concept of career, then, does not mean that a single sequence of stages characterizes the course of disorder: quite the opposite. At each juncture, a person may continue in the same direction or turn onto an alternative pathway. Delineating the boundaries of these alternatives demonstrates that there is more than one way to be "mentally ill". (Aneshensel, 2013, s. 606).

Funnene har vist antydninger til store sammenhenger mellom mennenes barndom og «overgrepskarrierens» andre fase. Analysen har pekt på hvordan en barndom preget av mye mobbing og omsorgssvikt får betydning for hvordan idealtypene «den infantile mannen» og «den passive og beskjedne mannen» utvikler sin «overgriperidentitet». Overgrepshandlingen virker å være motivert av et ønske om å føle seg mer maskulin, mer enn seksuelt motivert. Det samme gjelder for «den manipulative mannen». Hans motiv for det seksuelle overgrepet ser ut til å være preget av et ønske om kontroll og makt, men også nærhet og intimitet. Funnene gir indikasjon på at «den manipulative mannen» kan ha hatt en barndom preget av omsorgssvikt, og mangel på kjærlighet, nærhet og korreksjon. Forbindelseslinjene mellom en trøblete barndom og kjennetegnene til «den vanlige mannen» er imidlertid ikke like tydelige. Funnene viser at livskriser kan påvirke «den vanlige mannen» til å føle seg mindre maskulin, slik at overgrepene blir en måte å hevde sin maskuline posisjon. «Den fødte overgriperen» skiller seg mest ut fra de ovenfor nevnte. Funnene viser at noen av mennene *selv* hevder de er født med en seksuell tiltrekning til barn. Fødselen blir dermed startpunktet for

«overgrepskarrieren». Det var imidlertid ingen av terapeutene eller fagfolkene som støttet mennenes syn på pedofili som en seksuell legning.

I analysens siste del drøfter jeg terapeutenes og fagfolkens forståelser av mennene i behandling. Jeg anser behandlingen å være «overgrepskarrierens» siste fase. Idealtypene beskrevet i «overgrepskarrierens» andre fase (kapittel 7), viser seg på ulike måter i idealtypene beskrevet i det siste analysekapittelet (kapittel 8). «Den rasjonaliserende mannen» har flere likhetstrekk med «den vanlige mannen», «den manipulative mannen» og «den fødte overgriperen». Funnene viser hvordan mennene benytter seg av ulike teknikker og strategier for å rasjonalisere og bagatellisere overgrepshandlingen. Gjennom «den rasjonaliserende mannens» handlingsmønster ser det ut som at mennene forsøker å opprettholde en maskulin rolle, også i behandling. Benektelse av overgrepshandlingen blir et forsøk på å stå imot stigmaet «overgrepshandlingen». Funnene viser at mennene også kan fremstå som hjelpesøkende i behandling, slik «den erkjennende mannen». Terapeutenes og fagfolkens måte å snakke om «den erkjennende mannen» gir indikasjoner på likhetstrekk med «den infantile mannen» og «den passive og beskjedne mannen». Han fremstår som ydmyk og angrende i møte med behandleren. Slik sett kan hans væremåte være preget av mindre maskuline trekk – han gjør seg mer «infantil». Samtidig kan han fremstå som en som står til ansvar for sine handlinger, derav likhetstrekk med en maskulin mann.

Brantsæter (2001) var i sin avhandling opptatt av å presentere typer av fortellerposisjoner, og ikke typer av overgripere, slik min masteroppgave har gjort. Til tross for at jeg har intervjuet terapeuter og fagfolk som har snakket med menn som har begått seksuelle overgrep mot barn, og ikke mennene selv, slik både Groth (1982), Hermstad (2006) og Brantsæter (2001) gjorde, finner jeg mange likheter oss imellom. Groths (1982) typer av overgripere, «regressed» og «fixated» kommer til uttrykk også i min typologi. Hermstad (2006) hadde i sin avhandling et stort fokus på mennenes refleksjoner om straffereaksjonen og tiden i behandling, og mindre fokus på hvem de er, og hvorfor de begår seksuelle overgrep mot barn. Med inspirasjon fra Connells (2005) maskulinitetstypologi, og med henvisning til kritikken som har vært rettet hennes teoretiske rammeverk, har denne oppgaven vist hvordan maskulinitetstypene *ikke* fremstår som statiske, men stadig i forandring. Maskulinitetstypene produseres og reproduseres underveis i «overgrepskarrieren». Dette gir en indikasjon på at menn som begår seksuelle overgrep mot barn er langt fra en homogen gruppe.

Den viktigste begrunnelsen for et ønske om å øke forståelsen hvorfor noen begår seksuelle overgrep mot barn, er for å forebygge slike handlinger. Som snart ferdig masterstudent i sosialt arbeid er det særlig en ting som sitter igjen: For å kunne forstå sosiale fenomener må vi forsøke å skape et helhetlig perspektiv (Berg et al., 2015). Dette innebærer at også overgriperne må forskes på. Jeg anser min forskning som svært relevant. Både for fagfeltet sosialt arbeid, men også for dem som ønsker en økt forståelse av hvorfor noen begår seksuelle overgrep mot barn. Funnene avkrefter mytene om at alle menn som begår seksuelle overgrep mot barn er «skumle, gamle menn», slik at det kan være enklere å avdekke slike grusomme og smertefulle handlinger.

Viktige spørsmål har reist seg i forlengelse av mine funn. For videre forskning anser jeg det relevant å forske mer på hvilke tiltak som kan forebygge seksuelle overgrep mot barn. Det var blant terapeutene og fagfolkene klar enighet om at lavterskeltilbud og andre forebyggende tiltak er avgjørende for å forebygge seksuelle overgrep mot barn. Videre vil jeg rette blikket mot terapeutene og fagfolkenes bekymring om overgripernes alder som stadig blir lavere. Dette er bekymringsfullt og kan blant annet gi indikasjon på mangelfull korrigerende avvikende atferd, mangelfull seksualundervisning og et tabubelagt tema for dem som kjenner en seksuell tiltrekning til barn. Det kan også være interessant å forske videre på mennene i etterkant av «overgrepskarrierens» siste fase. Hva gjør at noen avstår fra å begå seksuelle overgrep mot barn?

Avslutningsvis har jeg lyst til å sitere en av mine informanter. Da vi spurte henne om tips til hvordan vi, både som fremtidig arbeidere i feltet av sosialt arbeid, men også som medmennesker, kan bidra til å avdekke seksuelle overgrep mot barn, sa hun at vi måtte følge den vonde magefølelsen dersom vi hadde en mistanke:

Jeg tenker at de gir større skade av å ikke spørre enn å spørre. Fordi hvis de sier "nei, det vil jeg ikke svare på". Nei, så sier du "det forstår jeg". Eller man kan si det i forkant "nå kommer jeg til å stille deg et spørsmål som kanskje du syntes er ubehagelig eller skamfullt, og det er full respekt hvis du ikke vil svare nå, men jeg kommer til å stille deg det. Jeg tenker det er viktig". Så kan du si noe om hvorfor du tenker det er viktig. Og så sier han eller hun "nei, jeg vil ikke svare på det". "Nei, det er greit. Men det mulig kanskje jeg spør deg igjen senere". Så veit en det. Alltid still de der spørsmålene som gjør kanskje litt vondt i magen, men da må man være litt forberedt på svaret og da.

10 Litteraturliste

- Andersson, I. T. (2002). *Från barndom till brott : om 20 män dömda för sexuella övergrep mot 38 barn* Göteborgs universitet, Göteborg.
- Aneshensel, C. S. (2013). Mental Illness as a Career: Sociological Perspectives. I C. S. Aneshensel, J. C. Phelan & A. Bierman (Red.), *Handbook of the Sociology of Mental Health* (s. 603-620). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Ayres, L. & Knafl, K. A. (2008). Typological Analysis. I L. M. Given (Red.), *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods* (s. 900-901). Thousand Oaks, California:
- Becker, H. S. (1953). Becoming a Marijuana User. *American Journal of Sociology*, 59(3), 235-242. <https://doi.org/10.1086/221326>
- Becker, H. S. (1973). *Outsiders : studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press.
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid? I B. Berg, I. T. Ellingsen, I. Levin & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 19-35). Oslo: Universitetsforl.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (2000/1966). *The Social Construction of Reality [Den Samfunnsskapte Virkelighet]*. Bergen: Fagbokforlaget. <https://doi.org/oai:nb.bibsys.no:990009701824702202>
- Blindheim, A. (2012). Eftervirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, (03), 168-195.
- Blokland, A. & Lussier, P. (2015). The Criminal Career Paradigm and Its Relevance to Studying Sex Offenders. I A. A. J. Blokland & P. Lussier (Red.), *Sex Offenders: A Criminal Career Approach* (s. 3-21). Hoboken, United Kingdom Wiley Blackwell.
- Brantsæter, M. C. (2001). *Møter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn* Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo Unipub, Oslo.
- Bratterud, Å., Emilsen, K. & Lillemyr, O. F. (2006). *Menn og omsorg - i familie og profesjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bryman, A. (2012). *Social research methods* (4th ed. utg.). Oxford: Oxford University Press.
- Bufdir. (2017). Seksuelle overgrep mot barn. Hentet fra https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Vold_og_overgrep_mot_barn/Seksuelle_overgrep_mot_barn/ (24.april 2019)

- Bye, L. M. (2010). *Bygdas unge menn*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Geografisk institutt.
- Carrigan, T., Connell, B. & Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551-604. <https://doi.org/10.1007/BF00160017>
- Christie, N. (1986). The ideal victim. I E. A. Fattah (Red.), *From Crime Policy to Victim Policy. Reorienting the Justice System* (s. 17-30). London: Macmillan, 1986.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859.
- Coston, B. M. & Kimmel, M. (2012). Seeing Privilege Where It Isn't: Marginalized Masculinities and the Intersectionality of Privilege. *Journal of Social Issues*, 68(1), 97-111. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2011.01738.x>
- Cowburn, M. & Dominelli, L. (2001). Masking hegemonic masculinity: reconstructing the paedophile as the dangerous stranger. *British Journal of Social Work*, 31(3), 399-415. <https://doi.org/10.1093/bjsw/31.3.399>
- Cuzzocrea, V. & Lyon, D. (2011). Sociological Conceptualisations of 'Career': A Review and Reorientation. *Sociology Compass*, 5(12), 1029-1043. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2011.00429.x>
- Furuholmen, D. & Usatynski, T. (2016). *Mannen: myter, løgn & sannhet*. Oslo: Cappelen Damm.
- Gagnon, J. H. & Simon, W. (2005). *Sexual conduct: the social sources of human sexuality* (2. utg.). London, England; New Brunswick, USA: AldineTransaction
- Goffman, E. (1961). *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Goffman, E. (1963). *Stigma : notes on the management of spoiled identity*. New York: Simon & Schuster.
- Groth, A. N. (1982). The incest offender. I S. M. Sgroi (Red.), *Handbook of clinical intervention in child sexual abuse* (s. 215-240). Lexington, Mass: Lexington Books.
- Groth, A. N. & Birnbaum, H. J. (1979). *Men who rape : the psychology of the offender*. New York: Plenum Press.
- Grue, J. (2016). ILLNESS IS WORK: Revisiting the concept of illness careers and recognizing the identity work of patients with ME/CFS. *Health*, 20(4), 401-412. <https://doi.org/10.1177/1363459315628044>
- Harsem, A.-B. (2012). *Mammas svik*. Oslo: Cappelen Damm.

- Harsem, A.-B. (2015). *I et hus i Alvdal: eldstesønnens historie*. Oslo: Cappelen Damm.
- Harsem, A.-B. (2017). *Brev til min datter*. Oslo: Cappelen Damm.
- Hearn, J. & Morgan, D. (2015). *Men, masculinities and social theory*. Oxfordshire, England ;,New York, New York: Routledge.
- Hermstad, K. (2006). Forbrytelse og selvforståelse: Et bidrag til forståelsen av en gruppe menn dømt til fengsel for seksuelle overgrep, i lys av terapi, etikk og strafferett. I: Det historisk-filosofiske fakultet.
- Holter, Ø. G. (1999). *Mannsforskning i Norge: en forskningsoversikt : en litteraturliste*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- Ingenes, E. K. & Kleive, H. (2011). *I møte med unge overgripere*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ketchinsky, B. (1997a). Seksuelle overgrep mot barn i institusjoner som kriminologisk fenomen. I A. Holgerson, L. H. Sjögren & M. C. Baurmann (Red.), *Seksuelle overgrep mot barn : et kritisk perspektiv* (s. 27-43). Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Ketchinsky, B. (1997b). «Seksuelle overgrep mot barn-panikken». I A. Holgerson, L. H. Sjögren & M. C. Baurmann (Red.), *Seksuelle overgrep mot barn : et kritisk perspektiv* (s. 11-25). Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Kimmel, M. S., Hearn, J., Connell, R. W. & Holter, Ø. G. (2005). *Handbook of studies on men & masculinities*. Thousand Oaks, Calif: Sage.
- Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforl.
- Langeland, F. (2008). Raewyn Connell. I E. Mortensen, C. Egeland, R. Gressgård, C. Holst, K. Jegerstedt, S. Rosland & K. Sampson (Red.), *Kjønnteori* (s. 291-296). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Langfeldt, T. (2013). *Seksualitetens gleder og sorger : identiteter og uttrykksformer*. Bergen: Fagbokforl.
- Lorentzen, J. (2006). Forskning på menn og maskuliniteter. I J. Lorentzen & W. Mühleisen (Red.), *Kjønnsforskning : en grunnbok* (s. 121-135). Oslo: Universitetsforl.
- Magnusson, E. & Marecek, J. (2015). *Doing interview-based qualitative research: a learner's guide*.
- Marshall, W. L. (2010). The role of attachments, intimacy, and loneliness in the etiology and maintenance of sexual offending. *Sexual and Relationship Therapy*, 25(1), 73-85.
<https://doi.org/10.1080/14681990903550191>
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure* (Enl. ed. utg.). New York: The Free Press.

- Mosher, D. L. & Tomkins, S. S. (1988). Scripting the macho man: Hypermasculine socialization and enculturation. *Journal of Sex Research*, 25(1), 60-84.
<https://doi.org/10.1080/00224498809551445>
- Mossige, S. (1997). *Barneovergriperen - Legning eller handling?* Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge : omfang og utviklingstrekk 2007-2015* (NOVA-rapport (trykt utg.) 978-82-7894-582-7). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene.
- Newburn, T. (2013). *Criminology* (2nd ed. utg.). London: Routledge.
- Nordhelle, G. (2009). *Manipulasjon : forståelse og håndtering*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- NRK. (2017). Jakten på de pedofile. I NRK (Red.), *Innafor*. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/innafor/2017/MDDP12100117>
- Otterlei, S. S., Engen, R. V., Akerbæk, E. & Løset, O. (2016). Dette vet vi om operasjon «Dark Room». Hentet 27.april 2019 fra <https://www.nrk.no/hordaland/dette-vet-vi-om-operasjon-dark-room-1.13237865>
- Pedersen, W. (2005). *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforl.
- Revolv, M. K. (2015). *Innsattes levekår 2014 : før, under og etter soning*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Scheff, T. J. (1963). The Role of the Mentally Ill and the Dynamics of Mental Disorder: A Research Framework. *Sociometry*, 26(4), 436-453. <https://doi.org/10.2307/2786147>
- Silverman, D. (2011). *Qualitative research : issues of theory, method and practice* (3rd ed. utg.). Los Angeles, California: Sage.
- Skilbrei, M.-L. & Stefansen, K. (2018). *Seksuell vold. En samfunnsvitenskapelig innføring*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Solbrække, K. N. & Aarseth, H. (2006). Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn. I J. Lorentzen & W. Mühleisen (Red.), *Kjønnforskning: en grunnbok* (s. 63-76). Oslo: Universitetsforl.
- Store norske leksikon. (2017). Bjugn-saken. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/Bjugn-saken> (27.april 2019)
- Straffeloven. (2005). *Lov om straff (LOV-2005-05-20-28)*. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/NL/lov/2005-05-20-28>

- Søftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Universitetsforl.
- Taylor, S. J., Bogdan, R. & DeVault, M. L. (2016). *Introduction to qualitative research methods : a guidebook and resource*. Hoboken, New Jersey: Wiley.
- Teigstad, E. (2017). Hva er operasjon «Dark room»? Hentet 27.april 2019 fra <https://www.overgrep.no/hva-er-operasjon-dark-room/>
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforl.
- Torset, N. S. (2014). I et hus i Alvdal. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/e1m9O/I-et-hus-i-Alvdal>
- Vildalen, S. (2014). *Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Aars, H. (2011). *Menns seksualitet*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.